

Адања, Катарина, рођ. Барух, историчарка уметности, чланица УЛУПУДС (Суботица, 17. XII 1921 - Београд, 12. IX 1989)

Отац Аладар, пре рата власник а после рата саветник у експорт-импорт фирми која је продавала живину у Енглеској, Немачкој и Швајцарској, мајка Олга, рођ. Хорват, ревизор-књиговођа у породичном предузећу.

После завршене основне школе, школовала се у лицејима у Бечу и Швајцарској. Након рата дипломирала је историју уметности на Филозофском факултету у Београду.

За време рата скривала се са супругом. Једно време су били у логору у Будимпешти. Отац Аладар је преживео страхоте логора Берген-Белзен, а мајка и сестра Вера су страдале у Аушвицу.

После ослобођења радила је у мађарској редакцији Радио Југославије. Као преводилац учествовала је у раду делегација које су водиле преговоре у вези са границама (у Бачу) и са каналом Дунав-Тиса-Дунав. Са Агнесом Сас и Егоном Штајнером превела је дело Политика *социјалистичке Мађарске* Јаноша Кадара (1973).

Радила је као кустос у Музеју ПТТ и писала за *ПТТ гласник*, часопис музеја. Ликовне критике је објављивала на страницама *Политике* и других „Политикиних“ издања, као и у *Yugoslav Review*. Учествовала је у раду великог броја жирија, посебно се ангажујући око дела примењене уметности. Аутор је низа каталога за појединачне и групне изложбе. Као чланица Дипломатског интернационалног клуба одржала је бројна предавања о југословенској култури. Била је почасна чланица Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Србије, а постхумно једобила Награду за животно дело УЛУПУДС (1989).

Сахрањена је на Јеврејском гробљу у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Yugoslav mosaic*, Београд 1969; *Mai Beográdi művészet*, Београд-Будимпешта 1977 (каталог); *Љубица Д. Вукобрадовић: Watercolours*, Београд 1980 (каталог); *100 сликара и кипара*, Загреб 1985; *Илија Филиповић: Ликовна галерија Савременици*, Лазаревац 1988 (каталог); *Ингрид Кране: акварели*, Београд 1989 (каталог).

ИЗВОРИ: *In memoriam: Историја, теорија и критика уметности* <http://www.ulupuds.org.rs/InmemoriamIst.htm> (3. 4. 2011); *Добитници награда УЛУПУДС за*

животно дело <http://www.ulupuds.org>; породична оставштина. ФОТОГРАФИЈА: Породични албум А.

Рафаиловић

Азриел, Давид, Виктор, грађевински инжењер, (Београд, око 1875 - Београд, 1942?).

Отац Хајимбио је активиста у бројним јеврејским организацијама и установама у Београду, пре него што је 1909. изабран за председника Јеврејске општине.

Виктор је основну и средњу школу завршио у Београду. Студије грађевине завршио је у Бечу, на Високој техничкој школи (Technische Hochschule), а државни испит за грађевинског инжењера положио је око 1910. на Техничкој високој школи у Београду.

Пошто се вратио у Београд (1906), поднео је молбу за преправку породичне куће, на углу улица Тадеуша Кошћушка и Змаја од Ноћаја. Како је том приликом поднео и решење Министарства грађевина којим му је одобрена инжењерска пракса у Београду, сматра се да је то његов први реализовани грађевински пројекат.

На конкурс за изградњу синагоге Бет Израел, у Улици цара Уроша (1908), прихваћена је његова понуда, па је постављен за главног надзорника и руководиоца пројекта (према плановима архитекте Милана Капетановића). Његов се допринос овом објекту огледа у употреби армираног бетона за галерије синагоге, уместо предвиђене дрвене конструкције. Вероватно је због тих промена дошао у сукоб са Капетановићем, због чега је, на крају, и напустио струку. На његову је одлуку утицала и чињеница да је, пошто му је отац био председник Јеврејске општине када је почела градња синагоге, оптуживан за малверзације приликом добијања и реализације пројекта.

Како је био материјално обезбеђен, посветио се путовањима и приближио се ционистичком покрету. Поповратку из Палестине, крајем Првог светског рата, објавио је путописно дело *Мој пут у Израел* (1922). Једно време се бавио и обрадом ентеријера.

Његовим најзначајнијим делом, којим је стекао статус предводника сецесије у Београду, сматра се зграда Робног магацина у Улици краља Петра I (број 16), подигнута 1907. за власника Бенциона Булија. Аутор је и пројекта магацина изграђеног Солунској улици, број 2 (1922), а сачувани су његови планови за реконструкцију породичног дома у Господар Јовановој улици, број 1 (1926).

Немачке окупационе власти стрељале су га 1942.

ЛИТЕРАТУРА: Слободан Богуновић: *Архитектонска енциклопедија Београда XIX и XX века*, Београд 2005, 681–682; Александар Кадијевић: *Два тока српског архитектонског Арт-Нуова: интернационални и национални*, Наслеђе 5 (2004), Београд 2004, 53-70; Дивна Ђурић Замоло: *Архитектура и грађевинарство Јевреја у Београду*, Зборник ЈИМ 6 (1992), 216-244; Жени Лебл: *До „коначног решења“ - Јевреји у Београду 1521–1942*, Београд 2001, 201, 234.

М. Радовановић

Албахари, Мала Бежа, члан КПЈ (Земун, 1922 - Земун, 1942)

Гимназију језавршила у Земуну. По занимању је била поштанска чиновница. До почетка рата, радила је као службеница у телефонској централи у Земуну. Као гимназијалка, приступила је напредном омладинском покрету, примљена је у СКОЈ, а касније и у КПЈ. На почетку устанка, приступила је НОП-у као члан ударне групе. Учествовала је у разним акцијама: писању антифашистичких парола по граду, сечењу телефонских стубова, паљењу немачких камиона и аутомобила, саботажама у централној домобранској пекари, итд. Група у којој је деловала радила је на сектору Железничка станица Чуковац, у Земуну. Задаци те групе били су: повезивање омладине и народа, рад партијске технике, војна питања и веза са организацијама у граду и другим местима.

После једне акције, почетком 1942, ухватила ју је усташка полиција. Три месеца је зверски мучена у земунском затвору. Једна од последица те тортуре била је да је изгубила моћговора. На крају је стрељана и њено тело бачено је у Дунав.

Породици је посмртно уручена Партизанска споменица, а једна улица у Земун Пољу од 1972. носи њено име.

ЛИТЕРАТУРА: Жарко Атанацковић, *Земун и околина у рату и револуцији*, Београд 1962, 65; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници народноослободилачког рата*, Београд 1980, 234, 235, 311; Антун Бенчевић, *Земун је стењао под окупацијом*, ЈПр 7-8, Београд 1981, 2122; Антун Бенчевић, *Ноћ када су одвели земунске Јевреје*, Политика 24. VII 1985, 13; Небојша Јовановић, *Преглед историје београдских Јевреја до стицања грађанске равноправности*, Зборник 6, ЈИМ, Београд 1992;

Улице и тргови Београда I (А–М), Београд 2004, 44; Радивоје Давидовић, *Од Давича до Челебоновића - улице београдских Јевреја*, Београд 2010, 36.

Т. Спасојевић

Алтарац, Елија-Ели, пуковник авијације ЈНА, директор „Адрија ервејз“-а (Сарајево, 8. II 1921 - Београд, ? I 1990)

Отац Соломон, трговац, мајка Дона, рођ. Салом, домаћица.

Основну школу је завршио у Сарајеву, 1931. Похађање гимназије у родном граду прекинуо је због очеве смрти. У Земуну јенаставио гимназијско школовање и упоредо радио. Матуру је положио 1938. а механички занат је завршио 1939. у Земуну. Радио је у фабрици „Икарус“ (1935-1939), Војно-техничком заводу у Сарајеву (1939-1940) и поново у „Икарус“-у (1940-1941), где га је затекао немачки напад на Југославију. Његова мајка је убијена у Ђаковачком логору, а брат му је погинуо у партизанима. Више од 60 чланова његове родбине страдало је током рата и у Холокаусту.

После напада на Југославију, отишао је за Сарајево где га је затекла капитулација. Априла 1941. прешао је у Сплит, одакле је августа исте године био интерниран на Корчулу. Тамо се прикључио НОП-у. Убрзо је постао члан (1941) и секретар СКОЈ-а (1942). Учествовао је у нападу на једно италијанско утврђење, јануара 1943. Борац Јужно-далматинског одреда постао је септембра 1943. Прво је био омладински руководиолац у одреду, до јануара 1944, а затим у Механичарској школи Прве ваздухопловне базе НОВ. Вршио је дужност комесара: Првог ловачког пука, Метеоролошког курса и Команде стана Команде ваздухопловства ЈА (1944-1945).

Секретар Дома ваздухопловства ЈА и политички комесар аеродромске радионице у Београду био је током 1945-1947. Похађао је ваздухопловну официрску школу, а једно време је био начелник Дома ове школе. У Гарнизону РВ и ПВО у Земуну радио је од 1960. до пензионисања 1971, на више оперативнопланских послова. Пензионисан је на лични захтев, у чину пуковника авијације.

Прешао је у цивилно ваздухопловство и постао директор представништва „Адрија ервејз“-а у Београду, а потом је био саветник генералног директора за правна и економска питања. Захваљујући познавању страних језика путовао је у саставу више војних и привредних делегација.

Одликовања: Орден Народне армије III степена (1958), Орден за војне заслуге са златним мачевима (1967), Орден заслуга за народ II реда, Орден рада са златним венцем, Златна статуа Икара, Крст официра краљевског ордена Георгаса I (1959).

ИЗБОР: МО, Управа за кадрове, Досијен персоналних података.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Романо, *Јевреји Југославије: 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 280, 318; *Ели Алтарац, пуковник авијације у пензији*, ЈПр, 1-2, 1990, 9-10.

А. Рафаиловић

Алтарац, Мајер, правник, пуковник ЈНА, јавни правобранилац ЈНА (Сарајево, 24. I 1915 - Београд, 5. VII 2005)

Отац Аврам, велетрговац гвожђем, председник Сефардске вероисповедне општине у Сарајеву, мајка Рахела, рођ. Сумбул.

Четири разреда основне школе и осам разреда гимназије похађао је у Сарајеву, где је и матурирао. У Београду је дипломирао на Правном факултету, 1938. Исте године је завршио абитуријентски курс при Трговачкој академији у Београду. Судски стаж је обавио у Среском суду за град Београд (1939-1940). Мобилизација га је затекла као адвокатског приправника.

Као младић био је циониста. Током боравка у Београду (1934-1941) био је активиста у левичарским студентским организацијама. Накратко је ухапшен после студентских демонстрација, фебруара 1935. У том периоду био је члан Јеврејског клуба, апосебно се истакао у раду културне секције.

По избијању рата, из Београда је отишао у Сарајево, а затим у Дубровник. Пошто су Италијани предали Хрватима цивилну управу над Дубровником, отишао је у Сплит. Из Сплита је са осталим Јеврејима конфиниран на Корчулу, јула 1941. Успео је да организује мензу за исхрану конфинираних Јевреја. Предкапитулацију Италије, са Корчуле је побегао у Сплит.

У Сплитски батаљон је ступио септембра 1943. Био је командир партизанске страже при команди места Корчула, а затим командир артиљеријског дивизиона штаба XIX дивизије. Учествовао је у борбама за ослобођење Книна и Сплита. Током рата је двапут рањаван. Отац му је убијен у Јасеновцу, а мајка у Ђакову.

У војно-обавештајном одељењу био је ангажован од 1945. до 1950. на пословима в. д. начелника, шефасекције II одељења Генералштаба и шефа IV одека, I одељења, II управе Генералштаба. Затим је био на дужностима правног референта у команди КНОЈ (1951-1954) и помоћника начелника у правном одељењу ДСНО (1954-1955). Уз редовне дужности ангажовао се у редакцији *Војне енциклопедије* (1955-1957). Од 1957. до 1961. био је начелник војног правобранилаштва у Правној управи ЈНА, а у периоду 1961-1964. начелник у Правној управи ДСНО. Пензионисан је 31. децембра 1970. у чину пуковника.

У ЈОБ-у је и пре формалног приступања био ангажован у сакупљању података о жртвама фашизма из Босне, што је била припрема за спомен-гробље на Врацама. Написао је елаборат о правима на пензију Јевреја који су напустили Југославију 1948, учествовао је у припреми прославе доласка Јевреја на Балкан. По приступању ЈОБ изабран је за члана Већа и председника Меморијалне секције. Израдио је елаборат о учешћу београдских Јевреја у НОБ.

ЈОБ је напустио у знак протеста због оснивања Друштва српско-јеврејског пријатељства у тренутку док је Југославија још увек постојала, сматрајући то опозиционим деловањем. После распада СФРЈ постао је члан Управе Друштва српско-јеврејског пријатељства. Поново је обновио контакте са ЈОБ кроз учешће у Секцији јеврејских бораца и логораша.

Одликовања: Орден за храброст (1945), Орден заслуга за народ III реда (1946), Орден партизанске звезде III реда (1947), Орден за војне заслуге II реда (1954), Орден братства и јединства са златним венцем (1961), Орден Народне армије са златном звездом (1966) и Орден Републике са бронзаним венцем (1969).

ИЗВОР: МО, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података.

ЛИТЕРАТУРА: Мајер Алтарац, *Афирмација јеврејског идентитета*, Билтен СЈОЈ, 6, јун 1998, 11-12; А. Ф. М. *In теториат Мајер Алтарац 1905-2005*, Билтен СЈОСЦГ, 9, септембар 2005, 10; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 319.

А. Рафаиловић

Амар, Давид, банкарски чиновник, резервни коњички поручник (Београд, 1. IX 1883 - Овчја глава, на Островском језеру, 8. VIII 1916)

Отац Исак, мајка Ракила.

Био је један од оснивача *Јеврејског гимнастичког друштва* и активан сарадник у културним и националним јеврејским организацијама. За учешће у Балканским ратовима, одликован је Златном медаљом за храброст и Златном медаљом за ревносну службу. На сам дан погибије, био је одликован Карађорђевоом звездом са мачевима IV степена.

Погинуо је у борби са Бугарима, на Солунском фронту, код Островског језера. Његови посмртни остаци пренети су у Београд и сахрањени на Јеврејском гробљу 25. јула 1927, уз војне почести.

У међуратном периоду, једна улица у Београду носила је име *Браћа Амар*.

ИЗВОРИ: ЈИМ, матичне књиге

ЛИТЕРАТУРА: *Споменица погинулих и умрлих српских Јевреја у Балканском и Светском рату 1912-1918*, Београд 1927, 68-72; *Давид Амар*, Жидов, бр. 30, 29. јул 1927, 2; МдеМ, *Србијански Јевреји у ратовима за стварање Југославије*, Весник ЈСВО, бр. 9 Београд 1939, 9-10; *Престоница својим заслужним синовима*, Весник ЈСВО, бр. 18 Београд 1940, 8.

А. Рафаиловић

Амар, Исак, адвокат (Београд, 11. III 1895 - Београд ? 1941/2)

Отац Аврам, трговац, мајка Мазал, рођ. Меворах.

У Француској је завршио гимназију, студије права и докторат. До Другог светског рата, имао је адвокатску канцеларију у Београду. Био је члан Југословенског ционистичког форума. Припадао је Челебоновићевој групи, која је предводила Сефардску београдску општину од 1932. до 1935. Члан Главног одбора Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије био је 1940. Са супругом и кћерком настрадао је у Холокаусту.

ЛИТЕРАТУРА:

Небојша Поповић: *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 65-66;

Александар Демајо: *Судбина једне београдске породице (I)*, Зборник ЈИМ 6, Београд 1992, 467;

Жени Лебл: *До „коначног решења“ -Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 278.

А. Рафаиловић

Амар, Соломон-Мони, банкарски чиновник, поднаредник (Београд, 12. VIII 1881 -Цетиње, 7. VI 1915)

Отац Исак, мајка Ракила. Учествовао је у оба Балканска рата.

У међуратном периоду једна улица у Београду је носила име *Браћа Амар*.

ИЗВОРИ: ЈИМ, матичне књиге

ЛИТЕРАТУРА: *Споменица погинулих и умрлих српских Јевреја у Балканском и Светском рату 1912-1918*, Београд 1927, 110.

А. Рафаиловић

Аурел, Милко (Суботица, 1900 -Суботица, 1985).

Основно и средње образовање стекао је у Суботици, амедицину је дипломирао на Медицинском факултету Универзитета у Бечу, 1926. Једно време, радио је на Интерној клиници у Бечу и Интерној клиници у Будимпешти. Године 1928, отишао је у Швајцарску на две године, у санаторијум за плућне болести у Давосу, где је завршио специјализацију из фтизиологије. Са својим ментором проф. Маурером, радио је на корекцији оперативног захвата код болесника са туберкулозом плућа (усавршавање технике интраплеуралне пнеумолизе). Као специјализант, конструисао је, односно побољшао облик игле за интраторакалну инјекцију. Радио је и на иновацији поступка за стерилизацију торакоскопа.

У Суботицу се вратио 1930. године. Отворио је приватну ординацију, а хонорарно је радио у амбуланти дирекције Државних железница. Био је консултант за интерне болести и фтизиологију у приватном санаторијуму „Парк“, у који се касније преселила Јеврејска болница и где је задржао статус консултанта. Године 1944, окупационе власти су га одвеле на принудни рад, а затим у немачки концентрациони логор.

После ослобођења, једно време је радио у болници за бивше логораше али су га, због нарушеног здравља, брзо пустили кући. После опоравка, радио је на Интерном одељењу Суботичке болнице. Основао је Одељење за плућне болести и фтизиологију и био начелник тог одељења до одласка у пензију.

Био је угледни члан СЛД, члан суда части Подружнице, члан редакцијског одбора „Медицинског прегледа“ и стручни саветник при Секретаријату за здравље НР Србије. Учествовао је на бројним стручним састанцима и одржао већи број предавања.

Библиографија:

- 1 Milko Aure, Jacobaeus-mütétról. Orvosi Hetilap, 1929, 39: 1(1929.IX.28).
- 2 Milko A., Ein Fall chromatischer Pilocarpin-Vergiftung. Zugleich ein Beitrag zur Pharmacologie des Pilocarpins. Klin. Wschr., 1930, 9 (4) 170.
- 3 Milko A., Eine neue Nadel für intrathoracale Injektionen. Z.Tuberk., 1930: 35.

- 1 Milko A., Pilocarpin-vergiftung, chronische, medizinal. Sammlung interessanter Vergiftungsfallen. Klin. Wschr., 1931, 2 (1): 19.
- 2 Милко А., Ка питању врућег или хладног пнеумоторакса. Туберкулоза, 1951, 5-6: 415.
- 3 Милко А., Индикације и контраиндикације лечења плућне туберкулозе Стрептомицином (с нарочитим обзиром на стрептомицинрезистенцију). Туберкулоза, 1952, 3: 237.
- 4 Милко А. О искашљавању крви нетуберкулозне генезе. Мед. гласн. 1964: 9.

Извор података

1. Емил Либман: Истакнути лекари Суботице (1792-1992). Суботица, 2003. Историјски Архив .

А. Дарваш

Бераха, Изи, лекар (Умка, 27. VIII 1932.)

Отац Давид, мајка Винка рођ. Хескиас.

За време окупације Југославије, породица Бераха (отац, мајка, Изи и његове две сестре) преживела је кријући се код више српских породица. Најпре, због наиласка немачке казнене групе на Рудник, 5. октобра 1941, породица се склонила код фамилије Лукић, у селу Заграђу. После четири месеца, преместили су се код породице Томовић, која је живела на другом крају истог села.

Породица Бераха је затим прешла у село Мајдан, где су се неколико дана крили у напуштеним објектима рудника. Тада су одлучили да се разиђу и да

сваки члан буде сакривен код друге српске породице. Отац је слободно обилазио све чланове јер је, као локални лекар и санитарски поручник четничког Таковског одреда, могао слободније да се креће околним селима. Изи Бераха је био у породици Данице Стефановић, у селу Мајдану, где је представљан као треће дете те породице. Касније је са мајком пребачен у село Горњу Црнућу, потом у село Липовац, код Светолика Павловића. У селу Липовцу, Изија је прихватила породица Милунке Маринковић, код које је живео под именом Јовица Јовановић. После годину дана, заједно са мајком, пребачен је код породице Павловић у истом селу, а касније у породицу Симовић, где су преживели немачку рацију. У тој породици дочекали су ослобођење.

После рата, похађао је Прву реалну мушку гиманзију у Београду (1947-1948). Матурирао је у Лесковцу (1951-1952). Завршио је Школу резервних војних старешина и уписао Медицински факултет у Београду (1953). По дипломирању (1961), радио је као лекар опште праксе у Дому здравља на Руднику. Специјализовао је хирургију на ВМА, код др Изидора Папе (1971). После двогодишњег рада у Горњем Милановцу, прешао је у новоосновани КБЦ Бежанијска коса, где је најпре радио као општи хирург, затим као начелник Хирургије и начелник Хитне службе. Од септембра 1994, радио је и као ментор дела специјалистичког стажа из *опште хирургије* на Медицинском факултету у Београду.

Добитник је Повеље са бронзаном значком Савеза синдиката Србије (1977), Плакете у знак захвалности поводом обележавања 30 година рада КБЦ Бежанијска коса (1986), Ордена рада са златним венцем (1989), Захвалнице у име бораца и инвалида Републике Српске Крајине, Сектор инвалида и бораца рата 1990. (1993), Захвалнице Хируршке секције СЛД (1995), Повеље Медицинског факултета у Београду за допринос унапређењу здравља људи у протеклих 50 година (2003).

Др Бераха данас ради као судско-медицински вештак.

ИЗВОР: Изи Бераха, *Како смо преживели немачку окупацију*, Београд 2007. (рукопис); Разговор са др Берахом.

ЛИТЕРАТУРА: Д. И., „У КБЦ Бежанијска коса одликовани лекари“, Политика, 11. септембар 1989, 13; Јаша Алмули, „Између четника и партизана“, НИН, 2466, 2. април 1998, 56-58.

ФОТОГРАФИЈА: породични албум. / Д. Шаренац

Бергер, Јосип, психолог, професор Универзитета, психотерапеут (Нови Сад, 9. VI 1929.)

Отац Игнац, трговац, мајка Лили, рођ.
Мајтењи, домаћица.

Школовао се у Новом Саду, Будимпешти и Београду. У Будимпешти је боравио од 1942. до 1945. У Београд је дошао 1948, где је завршио последња два разреда гимназије. Отац је умро 1941, а мајка је настрадала у концентрационом логору Аушвиц.

Дипломирао је на Филозофском факултету у Београду, на Одељењу за психологију 1955. Кратко је радио у Историјском музеју у Београду, 1955. Од 1956. до пензионисања, 1994. радио је на Неуропсихијатријској клиници Медицинског факултета у Београду. Ту је специјализовао клиничку психологију, 1966. Био је први и дугогодишњи шеф Психолошког одсека Клинике. Као клинички психолог, радио је са адолесцентима и одраслима, а учествовао је и у раду Судско-психолошког одсека и Института за борбу против алкохолизма.

На Филозофском факултету у Београду, на Одељењу за психологију, докторирао је на тему *Утицај количине и врсте психолошких информација на ваљаност дијагнозе у зависности од начина процене*, 1968. На истом факултету, за ванредног професора постављен је 1971, а за редовног 1981. године. Развио је клиничку психологију као предмет науке. Оформио је предмет Методе клиничке психологије, који је касније преименован у Психодијагностику. Покренуо је и предмет Клиничка психологија. За оба предмета написао је уџбенике.

Обављао је послове професора истраживача на Институту за криминолошка и социолошка истраживања у Београду, од 1994. до 2000. После пензионисања, био је ангажован на постдипломским студијама Филозофског факултета у Скопљу. Држао је курсеве из психодијагностике и психотерапије у Београду, Загребу, Љубљани, Скопљу, Нишу, Новом Саду и на Малти. Низ година учествовао је у едукацији специјализаната из медицинске психологије на Медицинском факултету у Београду.

Од средине 70-тих година XX века, започео је психотерапијску едукацију и посветио се истраживању и психотерапији. У периоду од 1978. до 1983, похађао је тренинг из трансакционе анализе. Основао је прву тренинг групу из трансакционе анализе и покренуо примену у условима хоспитализације у Београду. На Институту за психологију Филозофског факултета у Београду, водио је два пројекта из клиничке психологије. Као пројекат Института за психологију,

са сарадницима је урадио стандардизацију Векслеровог индивидуалног теста интелигенције (ВИТИ), 1995.

Радио је као главни истраживач и сарадник у истраживачким пројектима на Институту за борбу против алкохолизма, Заводу за ментално здравље, Институту за социолошка и криминолошка истраживања и Институту за психологију. У два наврата је био председник Друштва психолога (1996-1998. и 1998-2000). Био је главни уредник „Клиничке свеске“ (1970), „Психолошких новина“ (1969-1972) и „Часописа за клиничку психологију исоцијалну патологију“ (1980). Председник испитне комисије за специјализацију из клиничке психологије био је од 1972. до 1994. У Издавачком је савету часописа за клиничку психијатрију, психологију и граничне дисциплине „Енграми“. Поседује лиценцу за обављање приватне психолошке праксе од 1994, а данас је у Одбору за додељивање лиценци. Учествоје у едукацији за гештат психологију.

Листа објављених чланака и књига обухвата више од 180 наслова. Говори мађарски и енглески језик.

Добитник је Награде за животно дело (2006), коју додељује Друштво психолога Србије. Два пута је добио награду „Борислав Стевановић“; први пут (1979) за књигу *Психодијагностика* и други пут (1991) за књигу *Клиничка психологија*.

Живи у Београду као пензионер. Бави се истраживањем, подучавањем, психотерапијом и писањем.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Психодијагностика*, Београд 1979; *Трећи родитељ -Нови правци групне психотерапије*, Београд 1980; *Пројективна психологија -Роршахова техника*, Београд 1989; *Клиничка психологија, Индивидуална и социјална*, Београд 1990; *Психолошки потпорни систем. Модел базичних ослонаца личности*, Београд 2002; *Синопсис -питања психолошке процене личности и интегратије*, Београд 2003.

ИЗВОР: ЈО Нови Сад

ЛИТЕРАТУРА: Филозофски факултет 1838-1998 (период 1963-1998), Београд 1998, 243-244; Милојко Стојановић, *Педесет година Друштва психолога Србије 1953-2003*, Београд 2003, 243, 264; *Настава*

неуропсихијатрије на Медицинском факултету у Београду. Катедра, Клинике и Института 1923-2003, Београд 2006, 130-132; Јосип Бергер, *Четири деценије часописа Психологија*, ПсН 308-309, Београд 2007, 11-12; Јосип Бергер, <http://www.gestaltstudio.org.rs/biografija.php?l=3> (1. VI 2010);

<http://www.dps.org.rs/nagrade-i-priznanja/290-nagrada-z-azivotno-delo> (2. VI 2010); Добитници награде „Борислав Стевановић“, <http://www.dps.org.rs/nagradei>

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

Т. Спасојевић

Берковић, Ева, професор универзитета, (Нови Сад, 1923 - Београд, 1991)

Основну и средњу школу завршила је у Новом Саду. Дипломирала је и докторирала на Економском факултету у Београду.

За време окупације, депортована је у Аушвиц.

Радила је на Економском факултету у Београду у свим звањима. Од 1970. до 1976, била је редовни професор на Катедри за социологију Филозофског факултета у Београду.

Добитница је Седмојулске награде, 1963.

Литература:

Архива, рукопис, Павле Шосбергер

П. Шосбергер

Блументал, Фердинанд, лекар, професор универзитета (Берлин, 5. VI 1870 - 6. VII 1941)

Студирао је медицину у Фрајбургу, Стразбуру, Цириху и Берлину. Докторирао је 1895. у Фрајбургу. По полагању државног испита, радио је као волонтер у Првој медицинској универзитетској клиници *Charité*, у Берлину. Крајем 1896, именован је за вишег лекара у истој установи, а јануара 1898. стекао је звање научног сарадника. Убрзо је постављен за начелника Клиничко-хемијске лабораторије. Хабилитацију је одржао 1899.

У времену 1903-1907, на клиници *Charité*, био је начелник лабораторије Института за истраживање рака. Начелник Хемијске лабораторије поликлинике на Првој медицинској клиници постао је 1904, а током 1905, стекао је звање почасног професора. Године 1914. постао је заменик управника Института за истраживање рака, где је 1915. основао посебну клинику за оболеле од те болести, у оквиру клинике *Charité*. За ванредног професора изабран је 1917. Исте године, постао је директор Института за истраживање рака. Од 1931. је био потпредседник Комитета за борбу против рака у Немачкој.

Када су нацисти дошли на власт, Блументал је, септембра 1933, отпуштен из службе. Преселио се у Краљевину Југославију. У Београду је најпре радио на Интерној пропедевтичкој клиници, где је руководио новооснованом амбулантом за рак (новембра 1933). Ускоро је изабран за хонорарног професора Медицинског факултета у Београду (13. јуна 1934). На иницијативу ректора Београдског универзитета Владимира Ђоровића тражен је кредит од Министарства просвете за оснивање Онколошког завода, како би се Блументалов боравак у Београду

што боље искористио (19. априла 1935). У оквиру тих напора, али и уз помоћу Рокфелерове фондације, основан је Онколошки институт у Београду.

Блументал је напустио Југославију, највероватније 1939-1940. и упутио се у Естонију. Касније, 1941, постао је професор на Лењинградском универзитету. Верује се да је погинуо у бомбардовању, јуна 1941.

Др Блументал се у почетку каријере бавио истраживањем хемијско-физиолошких и бактеријских процеса, али је славу стекао својим истраживањима серумских терапија тетануса и резултатима постигнутим у проучавању хемијских процеса при канцерогеним обољењима. Залагао се за примену оперативних метода и зрачења у лечењу рака. Значајно је утицао на развој онкологије у Југославији.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: Ernst von Leyden, Ferdinand Blumenthal, *Der Tetanus*, Wien 1900; *Pathologie des Harnes am Krankenbett: für Ärzte und Studierende*, Berlin, 1903; *Handbuch der Serumtherapie und experimentellen Therapie*, Munchen 1910; „Ћелије рака, ембрионалне ћелије, нормалне ћелије“, СА, 37, 1, 1936, 74-79.

ЛИТЕРАТУРА: МФ Универзитета у Београду 1920–1935, Београд 1935, 13, 54; Ранка Гашић: *Београд у ходу ка Европи*, Београд 2005, 200-201; Robert Proctor: *The Nazi War on Cancer*, Princeton 1999, 35; Wolfram Fische: *Exodus von Wissenschaften aus Berlin*, Berlin 1994, 53; Ferdinand Blumenthal, <http://www.onmeda.de/lexika/persoenlichkeiten/blumenthal.html>, (28. 10. 2010); *The Campaign Against Cancer*, <http://jama.ama-assn.org/cgi/reprint/104/17/1539.pdf>, (30. 10. 2010); Ton Van Helvoort, *Scalpel or Rays? Radiotherapy and the Struggle for the Cancer Patient in Pre-Second World War Germany*, <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1044697/pdf/medhist00012-0039.pdf>, (19. 11 2010).

ФОТОГРАФИЈА:

<http://www.springerlink.com/content/m46402x31124x705/fulltext.pdf>

Д.
Шарена

Борош, Михајло, учитељ, јеврејски вероучитељ (Комарно, 1884 - Нови Сад, 1948)

Као млад, дошао је 1906. у Нови Сад за учитеља и вероучитеља Јеврејске основне школе. За 42 године рада, показао се као врстан предавач. После успостављања нове државе, 1918, савладао је српски језик и положио државни испит, па је 23. октобра 1923. године постављен за управитеља. Ту дужност је обављао до окупације, 1941, уводећи нове методе подуке. Посебно су позната његова богослужења са ђацима, која је сваке суботе одржавао у једном од разреда.

Одликован је Орденом Светог Саве III реда.

Био је члан масонске ложе „Митрополит Стратимировић“.

Завреме окупације, 1944, са супругом Јеленом, рођ. Хиршл, кћерком Кларом, удатом Абрахам, зетом Николом Абрахамом и унуком Тибором, депортован улогор, из кога су се вратили само он и зет.

Извршио је самоубиство 1948.

П.Шосбергер

Брунер, Ладислав, новинар (Станишић, 8. V 1920 - Београд, 12. III 1998)

Отац Фабијан, економ, мајка Сидонија, рођ. Линднер, домаћица.

Основну школу (1927-1931) и реалну гимназију (1931-1939) завршио је у Сомбору. Студије машинства, које је започео на Техничком факултету у Загребу, прекинуло је избијање рата. По капитулацији Краљевине Југославије пребегао је у Сплит, одакле су га Италијани интернирали (1941-1943) на Корчулу, у Вела Луку. Родитељи и породица старијег брата убијени су у Аушвицу.

После капитулације Италије, прикључио се НОВЈ. Прво је био одређен за рад у команди места Корчула да би се потом, од септембра 1944. до маја 1945, налазио у штабу базе НОВЈ у Барију. Затим је краће време био преводилац у Војној цензури Генералштаба ЈА, а у војној мисији ЈА у Трсту (1945-1947) радио је као тумач. После тога био је у Београду на дужностима у II управи Генералштаба ЈА. Демобилисан је 1950. у чину пешадијског капетана I класе у резерви. Члан КПЈ постао је 1946.

У Танјугу је радио од 1950. до одласка у пензију 1985. Био је уредник у спољнополитичкој редакцији и емисијама за иностранство. Дописник Танјуга био је из Италије (Трст 1952-1953), Индије (Њу Делхи 1953-1956, 1965-1968), Мађарске (Будимпешта 1957-1958), Велике Британије (Лондон 1958-1959), Шри Ланке (Коломбо 1978-1981). Уредник *Пула новинских агенција несврстаних земаља* био је 1978.

Био је активан у Удружењу новинара Србије и Југославије. Током мандата XIII редовне скупштине

УНС (1960-1962) био је члан Управног одбора испред Танјуга.

ИЗВОРИ: МО, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података; Извод из матичне књиге умрлих општине Савски венац 1848/1998; документација Танјуга.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Романо, *Јевреји Југославије: 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 342; Миодраг Аврамовић (ур.), *Танјуг: пола века*, Београд 1993, 265, 275-276, 278-279; Миле Недељковић, *Хроника Удружења новинара Србије 1941-2006*, Београд 2009, 134-136.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

А. Рафаиловић

Були, Давид, трговац, банкар, посланик Народне скупштине (Београд, 1844 - Београд, 1907)

Отац Јаков.

Био је припадник Напредне странке. Преузео је одбрату положај краљевог посланика у Народној скупштини (1897-1900). Као добротвор, помагао је рад „Београдске трговачке омладине“. Током 1897, био је потпредседник „Трговачке штедионице“. Налазио се међу члановима првог Управног одбора Друштва за глувонему децу „Краљ Дечански“, основаног 1903.

ИЗВОРИ: ЈИМ, Матичне књиге венчаних и умрлих.

ЛИТЕРАТУРА: *Споменица педесетогодишњице Београдске трговачке омладине (1880-1930)*, Београд 1931, 68, 185; Андрија Раденић: *Народни посланици Јевреји у скупштини Србије 1878-1888*, Зборник ЈИМ 6 (1992), 58, 79.

А. Рафаиловић

Вајнман, Роберт, привредник (Апатин, 10. V 1922).

Отац Едмунд, мајка Едит рођ. Фрај, домаћица.

Убрзо после рођења, оца је фирма где је био запослен преместила у Кулу а затим у Братиславу где се одселила цела породица, да би потом били премештени 1936. у Нови Сад.

Наставио је школовање у Новом Саду и матурирао у Трговачкој академији (данас Средња економска школа) 1941. Био је активиста омладинског покрета „Хашомер хацаир“, ционистичког опредељења на крајњој левици. Од почетка је био учесник покрету отпора. Ухапшен је фебруара 1942. У марту је био пребачен у суботички затвор одакле гаје мађарска војска -био је осуђен од Војног суда на три године робије -одвела октобра 1942. са првом казненом четом на фронт близу града Вороњежа. Због тамошње хладноће смрзли су му се прсти на ногама. Приликом совјетског продора у оквиру Стаљинградске битке, мађарски део фронта се распао. Као рањеника довели су га у Мађарску. По залечењу поново је био у затвору.

Успео је да побегне са бројним другим заточеницима, стигне у Југославију и пријави се војсци са којом је стигао до Корушке. Демобилисан је 1953. у чину капетана.

По повратку у Нови Сад, две године је радио у хотелу на Иришком венцу а потом постао директор извоза фирме „Југовино“. За непуне две године успео је да ту фирму стави на ноге и да она постане једна од водећих у тој грани привреде. Био је оптужен за привредни криминал. Добио је отказ али је на суђењу судија одбацио тужбу уз образложење да у тој тужби нема криминалних радњи. Упркос томе био је без посла неколико година док се поново није запослио у „Копродукту“. У међувремену је дипломирао на Економском факултету у Суботици.

Године 1964. прихватио је понуду једне холандске фирме да се пресели у Беч и да ради у њиховом представништву. После три године напустио је представништво и основао своју фирму. За неколико година та фирма постала је једна од најугледнијих у својој грани тако да је добио признање од градоначелника Беча.

Последњих десетак година бавио се писањем. Примљен је у ПЕН клуб Аустрије. Објавио је 22 књиге које за тему имају од белетристике до политике, од музике, кулинарства до хуморески.

БИБЛИОГРАФИЈА: Избор неких књига (аутор је све своје књиге писао подпсеудонимом Георг Пресбургер): *Leben ist wenn man trotzdem lebt* (*Живот је када се упркос томе живи*). Беч 1997. -*Jugoslwien so noch nie dargestellt* (*Југославија како до сада нигде није представљена*). Беч 2004. -*Eminente Musikinterpreten* (*Еминентни музички извођачи*) Беч 2007. -*Edith's Kochanleitungen* (*Едитина кулинарска упутства*) Беч 2009.

ЛИТЕРАТУРА: Енциклопедија Новог Сада св. 18; 2001: 313. -Лична сазнања.

Т.Ковач

Вајс, Дезидер, прокуриста, спортски радник

(Стари Бечеј, 1903 - Украјина, 1943)

Трговачку академију завршио је у Новом Саду и, као син житарског трговца, посветио се тој струци. Био је прокуриста житарске фирме „Лео Вајс“ у Новом Саду. Радио је изабрани судија при Новосадској продуктној иефектној берзи.

Био је члан управе и благајник СК „Јуда Макаби“.

П.Шосбергер

Литература:

Архива, рукопис, Павле Шосбергер

Вилхајм, Адолф (Wilhelm Adolf), лекар (Сегедин, 8. августа 1853 - Суботица 11. септембра 1933).

Дипломирао јемедицину на Универзитету Бечу. Запослио се као окружни лекар у Сегвару (Szögvár), Мађарска, а током 1881. и 1882. радио је на клиникама у Бечу. Крајем 1882, доселио се у Суботицу, где је почео да ради у својству приватног лекара. Интересовао се за очне болести, нарочито трахом, у то доба веома често обољење на подручју Суботице. Године 1884, у Суботици је отворена болница за очне болести (Szemkoroda) са 30 кревета. Већ следеће године (1885), др Вилхајм је постао њен управник. После изградње нове грађанске болнице павиљонског типа (1897) са 160 кревета, изабран је за управника. На тој дужности је остао до одласка у пензију (1919). Поред руководеће функције, др Вилхајм обављао је дужност шефа одељења за очне и пододељења за кожно-венеричне болести. Увео је формуларе Историја болести и Записник о смрти болесника, а ранији Евиденциони лист болесника је осавременио. За болницу је, 1914. године, набавио рентген апарат (међу првима у провинцији тадашње Угарске). Године 1923, у Суботици је отворена Јеврејска болница, адр Вилхајм, иако пензионер, прихватио је да буде председник удружења које се бринуло о њеном раду.

Библиографија:

- 1 Wilhelm Adolf: Kimutatás a szabadkai szemkórház működéséről az 1887-ik évben. Szabadka. 1888
- 2 Wilhelm A.: A trachoma gyógykezelése hajdan és most. In: Prochnov J., Nuricsak J: A magyar orvosok es természetvizsgálók 1899. Augusztus 27

- 31-ig Szabadkán tartott XXX vöndörgvényeknek történeti vözlata es munkálatai. Budapest, 1900: 328-335.

3. Wilhelm A.: A szabadkai „Maria Valeria” kórház szemészeti osztály működéséről az 1912 évben. Szemészet, 1913, 50 (1): 202 (melléklet az Orvosi Hetilap 12 számához, 1913. III. 23).

ИЗВОРИ

- 1 Емил Либман: Истакнути лекари Суботице (1792-1992). Издавач: Историјски архив Суботице. 2003.
- 2 Емил Либман: Грађа за медицинску библиографију Суботице (1828-2005). Издавачи: Историјски архив Суботице,

Друштво лекара Војводине -Српско лекарско друштво, Подружница Суботица, 2008.

3. Др Емил Либман: Допринос суботичких лекара Јевреја здравственој служби града током XIX и XX века. Ех Рарноиа 2009. бр. 12-13. Стр. 33-42. Издавач: Историјски архив Суботица.

А. Дарваш

Вишонтаи, Шома, адвокат, политичар, публициста (Ђенђеш, 1854 -Будимпешта, 1925)

Завршио је Правни факултет у Будимпешти и постао адвокат.

Јаша Томић, главни уредник радикалног листа *Застава*, ангажовао је Вишонтаиа да га брани на суду где је био оптужен да је убио ножем либералног политичара Мишу Димитријевића. Вишонтаиа га је тако успешно бранио да је његов клијент одслужио само 7 година робије уместо 25 година на колико је осуђен. Тиме је Вишонтаи стекао велику славу у граду, па је 1892. биран за народног посланика у Угарском парламенту. Поново је изабран за посланика у родном Ђенђешу 1897/1905, а краљевски дворски саветник и члан законодавног одбора Угарског парламента постао је 1908.

Објавио је књигу *О зеленаштву* (1885), а уређивао је и стручни часопис *Железница*.

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад 2008.

П. Шосбергер

Георгенбергер, Исидор, лекар, санитарски пуковник (Служба, 17. VI 1883 - Ниш, II 1942)

Отац Бењамин.

Гимназију језавршио у Службу (Русија), а Медицински факултет у Немачкој (Јена). Радио је као лекар у Русији. Као контрактурални војни лекар III класе, примљен је у Српску војску 14. септембра 1913.

Прву дужност обављао је у Општој војној болници до 20. децембра 1913. У Првом светском рату, најпре је службовао у XI кадровском пуку, а од фебруара 1916, био је у X пешадијском пуку. Прележао је пегави тифус 1915.

Након завршетка рата, био је: управник Привремене војне болнице у Подгорици (1920-1921); лекар у команди места Сарајево (1922-1923); лекар Школе за резервне пешадијске и артиљеријске офицере (1923-1925); управник Привремене војне болнице у Травнику (1925-1927); управник Сталне војне болнице у Боки Которској (1927-1930); управник Потиске сталне војне болнице (1933-1935); референт санитета Врбаске дивизијске области (1933-1935); референт санитета Моравске дивизијске области (1937-1940). Чин пуковника стекао је 6. септембра 1935.

Одликовања: Сребрна медаља за ревносну службу (1920); Албанска споменица; Споменица светског рата (1928); Орден Светог Саве V реда; Орден Југословенске круне III реда (1939).

За време Другог светског рата, био је заточен у нишком заробљеничком логору *Црвени крст*. Стрелан је на Бубњу, фебруара 1942.

ИЗВОРИ: ВМА, ИНФ, Архив санитарске службе, Картотека Министарства војске и морнарице КЈ, Инв. Бр. д. 3/г.

ЛИТЕРАТУРА: Мирослав М. Миловановић: *Логор на Црвеном крсту у Нишу*, Београд–Ниш 1983, 275; Александар С. Недок: *Лекари Јевреји у српском здравству XIX и XX века*, Годишњак за друштвену историју, VII, 1, 2000, 91–102.

ФОТОГРАФИЈА: ИНФ, Архивсанитарске службе, Инв. Бр. д. 3/г.

Д. Шаренац

Голднер, Еде (1878-1939), **Бела** /Béla/ (1884-1944) и **Михаљ** /Mihály/ (1891-1944), индустријалци.

Породица потиче из Трансилваније (Ердељ). Доселили су се у Бају (Мађарска) почетком XX века, где је Еде био лимар, а друга два брата столари. Године 1906. основали су радионицу за израду намештаја и хладњака.

Пропашћу Мађарске Совјетске Републике, настале после пораза Аустроугарске у I светском рату, преселили су се у Суботицу и основали фабрику хладњака. Рад су започели са 30 радника, да би се тај број повећао на 120. Основни производи биле су арматуре за воду и пару. Крајем тридесетих година, због опасности од фашистичке окупације Војводине, фабрика је премештена у Београд (Раковица) и 1940. почела производњу хладњака и хромираних делова за Индустрију мотора. Убрзо је постала једна од највећих фабрика у држави у својој грани.

После Априлског рата, браћа Бела и Михаљ успели су да се врате у Суботицу, где су живели до 1944. када су, са члановима породице, депортовани у Аушвиц, где су страдали.

ЛИТЕРАТУРА: Лична сазнања.

Т.Ковач

Грајф, Марио, зубар (Сарајево, 8. XII 1900 - Рисан, 3. III 1973)

Отац Филип, мајка Гизела, рођ. Лехнер.

Основну школу (1906-1910) и гимназију (1910-1918) завршио је у Сарајеву. Дипломирао је на Медицинском факултету (1918-1926) и специјализовао стоматологију на Зубној клиници у Бечу (1926-1928). Као зубар је радио у окружним уредима у Краљеву (1929-1930) и Крагујевцу (1930-1931) и Болесничким благајнама *Меркур* (1931-1939) и *Београд* (1939-1941).

Приступио је војсци Краљевине Југославије. Заробљен је заједно са 54. пешадијским пуком, код Задра. Пошто је ослобођен из заробљеништва, јула 1941. пребеглао је у Сплит. Од 1942. је радио на прикупљању санитарског материјала за НОП, да би се 1943. прикључио партизанској болници у Сплиту. До краја рата, радио је при Партизанској болници IV оперативне зоне и у амбуланти „С“ корпуса.

Радио је као зубар у Зубној клиници Штаба морнарице НОВ и Централној зубној амбуланти града Београда. Био је шеф Зубне амбуланте у Штабу морнарице НОВ и ПОЈ и управник Зубне клинике Штаба морнарице НОВ и ПОЈ. По завршетку рата, био је зубар у Гардијској бригади Југословенске армије (1946). Демобилисан је 1946.

После рата, до пензионисања, био је шеф Амбуланте Савезног извршног већа, односно Болнице *Драгиша Мишовић*. За свој рад добио је низ признања.

ИЗВОРИ: МО, Управа за кадрове,
Досијеи персоналних података.

ЛИТЕРАТУРА: *In Memoriam Др Марију Грајфу*,
Билтен СЈОЈ, Јеврејски преглед 3-4 (1973), 56-57.

М. Радовановић

Гросингер, Карољ, апотекар (? - ?)

Према подацима Хевра Кадише у Новом Саду из 1868. године, апотекар Карољ Гросингер је радио као благајник. На седници масонске ложе „Либертас“ у Новом Саду, 14. марта 1875. године, изабран је за старешину ложе. У то време, породица Гросингер је имала апотеку „Св. Тројице“.

Литература: Мирко Радо и Јосиф Мајор,
Историја новосадских Јевреја, Нови Сад, 1930.

П. Шосбергер

Давидовић, Соломон, лекар, професор
Универзитета (Београд, 8. VI 1891-Београд, 23. IV
1974)

Медицину је студирао у Бечу. Учествовао је у Првом балканском рату, а 1914. је затворен у Бечу. Део рата провео је у интернацији у Мађарској. Дипломирао је 1919.

После ратарадио је као секундарни лекар Хируршкогоделења Главне војне болнице под управом санитетског генерала др Михајла Петровића. Изабран је за асистента 1922, науправо основаном МФ у Београду, на предмету хируршка пропедевтика која се обављала у тадашњој Главној војној болници. Касније је примљен у II хируршку клинику, којом је тада руководио др Леон Коен, где је наставио да ради као асистент.

Почетком Другог светског рата успео је да илегално напусти Београд, али је до маја 1942. био интерниран у Сплиту, апотом у Италији. Из Италије се пребацио у Велику Британију. По завршетку рата вратио се у Југославију где је 1946. постављен за примаријуса при II хируршком одељењу Опште државне болнице. Истовремено је обављао наставу из хируршке пропедевтике. Радио је као асистентпомоћник у настави и у III хируршкој клиници (1947-1948). Након расформирања овеустанове прешао је на II хируршку клинику, азатим и на I хируршку клинику. Изабран језадоцента 1948, ванредног професора 1954, а редован професор постао је 1960. Пензионисан је 1962.

Др Давидовић допринео је развоју хирургијеу Србији. Учествовао је у писању првих домаћих дела из хирургије. Самостално је организовао своје студијске боравке у иностранству, а искористио је и свој

избеглички боравак у Енглеској да се упозна са радом водећих хирурга. Био је члан Хируршке секције СЛД-а, сарађивао је на Лекарском приручнику В. Арновљевића, као и приликом писања Компендијума хирургије др М. Данићем.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Стомачна и дуоденална гризлица и компликације (прилог хируршкој терапији и резултати)*, Београд 1953; *Бронхо-билијарне фистуле*, Београд 1959.

ЛИТЕРАТУРА: Станислав Букуров, *In Memoriam*, СА, 102, 6, 1974, 505-507; *Професори МФ у Београду, од оснивања од педесетих година XX века*, приредио Милорад Савићевић, Београд 2003², 311-312.

ФОТОГРАФИЈА: СА, 505.

Д. Шаренац

Дајч, Адолф, инжењер (Будимпешта, 1851- Нови Сад, 1932)

Био је градски инжењер и главни инжењер Мађарских државних железница. Надзирао је градњу новосадске синагоге, 1906-1909.

Литература:

Архива, рукопис, Павле Шосбергер

П. Шосбергер

Делеон, Елијас-Ели, инжењер машинства, директор ТЕ „Никола Тесла“ у Обреновцу, мајор ЈНА (Београд, 1. I 1923 - Београд, 14. IX 2001)

Отац Леон, заступник аустријске и словеначке челичне и дрвне индустрије, у више наврата функционер Београдске јеврејске општине и председник друштва *Потпора*, мајка Лоти, рођ. Кајон, чланица *Јеврејског женског друштва*.

Основну школу и прва два разреда (1933-1935) Друге мушке гимназије завршио је у Београду. Трећи разред реалне гимназије завршио је у Загребу (1935-1936), а четврти у Сарајеву (1936-1937). Так реалне гимназије у Београду постао је 1937. Рат га је затекао као матуранта, па је велику матуру положио тек после рата 1945. у Београду. Говорио је француски, енглески и италијански, а служио се немачким језиком.

После немачког напада на Југославију, покушао је, са старијим братом, иако нису били војни обвезници, да се прикључи војсци, али није успео, па су се придружили мајци и млађем брату у Сарајеву. Одатле су отишли у Херцег Нови, где је Ели почео да ради. По избијању устанка у Црној Гори, италијанске окупационе власти су их интернирале у логор Каваја, у Албанији. Са осталим јеврејским заробљеницима, прешли су у логор Ферамонти, у јужној Италији. Захваљујући пропису о спајању породица, мајка и сва три сина окупали су се на северу Италије, у провинцији Вићенца, где су остали до пада Италије. Ели је, са старијим братом, отишао у Рим, где је илегално боравио до јуна 1944. иуласка савезника у град.

У Холокаусту је изгубио оца, који је убијен у Јајинцима, тетку и део шире породице с очеве стране, који су страдали на Сајмишту, и више од половине рођака са мајчине стране.

Током боравка у Риму, поново се активирао у омладинском покрету, аиздржавао се радећи као фотограф. Почетком јула 1944, ступио је добровољно у базу НОВ и ПОЈ у Барију. У ваздухопловним јединицама био је писар штаба, књиговођа, омладински руководилац чете и помоћник шефа персоналног одсека.

Од 1946. до 1951, студирао је машинство да би се потом запослио у Војно-техничком институту у Жаркову, где је радио до 1962. Војску је напустио у чину мајора.

Од 1962. до 1968, био је запослен у Фабрици парних турбина у Карловцу. Након тога, дошао је у Обреновац, где је радио на организовању производње

прва два блока електране А. Пошто се опоравио од инфаркта 1972, била му је поверена изградња Термоелектране Никола Тесла Б. На тим пословима је био ангажован до пуштања електране у 1985. он

После пензионисања, активирао се у јеврејској заједници, нарочито на изради зборника сведочанстава преживелих и грађевинским радовима на гробљу. Име Елијас је службено променио у Ели, 1980.

Током војне службе, одликован је Орденом рада (1947) и Орденом за војне заслуге са сребрним мачевима III реда (1955).

ИЗВОРИ: МО, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Алмули, *In memoriam Ели Делеон 1923-2001*, Билтен СЈОЈ 10 (2001), 7; Габи Делеон: *Три пута рођен*, у: *Ми смо преживели 3: Јевреји о Холокаусту*, Београд 2001, 197-205.

А.
Рафаиловић

Демајо, Јелена, јавни радник (Београд, 24. XII 1876 - Београд, фебруар 1942)

Отац Моша, мајка Мирјам.

Међу првим је женама из своје генерације, после завршене основне школе, уписала и завршила Вишу девојачку школу. По завршетку школе постављена је за учитељицу основне школе дунавског краја. Радећи са децом, била је уверена да је неопходно женској деци пружити исте могућности за стицање образовања као и мушкој.

После удаје, престала је да се бави послом учитељице, али се укључила у рад *Јеврејског женског друштва*, основаног 1874. Пошто је њен рад у друштву био од великог значаја, 1905. изабрана је на место секретара. Увела је праксу вођења записника на српском језику уместо, као до тада, на шпанском. Седнице су се почеле водити по унапред утврђеном дневном реду. *Јеврејско женско друштво*, за време њеног мандата на месту секретара, са првобитног рада везаног за помагање сиромашних породиља и болесница, своју делатност шири на хуманитарну делатност и помоћ сиромашној деци.

После 1905. друштву прилази све већи број младих и образованих жена, од којих је Јелена Демајо створила уски круг сарадница. Предложила је оснивање женске занатске школе, што конзервативни кругови у друштву нису одмах прихватили. Правила *Јеврејског женског друштва* су, на њену иницијативу, измењена и донета су нова, на српском језику.

Са почетком Балканских ратова, делатност друштва преусмерена је на пружање помоћи војсци и рањеницима. Отворена је радионица за израду рубља које је прослеђивано *Црвеном крсту*. Када су завршени Балкански ратови, Јелена Демајо се поново zaloжила за оснивање женске занатске школе, али њен предлог није реализован због почетка Првог светског рата. Друштво се тада ангажовало на пружању помоћи војним и цивилним жртвама рата. За време окупације, друштво је, у суштини, расформирано.

Последњих дана окупације, чланови друштва су почели да се тајно састају. Једно од места одржавања састанака био је и стан Јелене Демајо. Када је *Јеврејско женско друштво* после рата почело поново функционисати, изабрана је за потпредседницу.

Међу првим циљевима програма друштва које је изнела после рата били су отварање обданишта и радничке школе. Радничка школа је основана а њен је рад финансиран уз помоћ Исака Алкалаја, главног рабина, и *Јеврејског женског друштва*. На отварању школе, јуна 1920. говор је одржала Јелена Демајо. У новооснованој школи предавала је српски језик. Изабрана је на место председнице *Јеврејског женског друштва*, пошто је на исту функцију оставку поднела Нети Леоновић. Децембра 1923. оживела је иницијативу која је постојала пре почетка рата, за оснивање *Савеза јеврејских женских друштава*.

Када је Јеврејско женско друштво 1924. прославило педесетогодишњицу постојања, у *Споменици* која је том приликом издата дала је кратак приказ рада друштва од његовог оснивања и написала прилог *О културном развоју јеврејске жене у Србији*.

Педесетогодишњица рада друштва обележена је и коначним оснивањем *Савеза женских јеврејских друштава*, у чему је Јелена Демајо узела значајног учешћа. За свој рад на оснивању *Савеза женских јеврејских друштава*, одликована је Орденом Светог Саве.

На њену иницијативу је 1926. основана феријална колонија за унапређење дечијег здравља и отворено дечије одмаралиште „Кармел“, у Прчњу (Бока Которска). Када су 1936. пропагирани курсеви за спремање добровољних болничарки, завршила је и сама курс, али је навела и све остале чланове управе друштва да то учине.

Њена идеја о отварању обданишта за децу која код куће нису имала услове за правилан развој, реализована је 1938. када је отворен Дечји дом Јеврејског женског друштва.

Страдала је у логору на Сајмишту.

ИЗВОР: *Јеврејско женско друштво подигло је дом за заштиту деце*, Весник јеврејске сефардске општине 1 (1939), 7-10; *Јеврејско женско друштво у Београду 1874-1924*, Београд 1924.

ЛИТЕРАТУРА: *Свечана академија посвећена успомени Јелене Демајо*, Билтен СЈОЈ 1-2 (1954), 6-10; Тина Финци, *Поводом стогодишњице оснивања Јеврејског женског друштва у Београду*, Јеврејски преглед 9-10 (1974), 28-33; Жени Лебл, *До коначног решења: Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 268; Софија Алмули, *Јелена Демајо*, Јеврејски алманах 1955/6, 149-153.

ФОТОГРАФИЈА:
ЛИМ

М.
Радовановић

Демајо, Мориц, адвокат (Београд, 1890
-Цетиње, 8. VIII 1941)

Отац Аврам, мајка Ракила.

Рано је остао без оца, а због слабог економског стања издржавао се давањем часова. Завршио је Прву мушку гимназију и студије права у Београду. Током гимназијских дана припадао је литерарној дружини *Нада* и гимнастичком друштву *Душан Силни*, док је на студијама био активан у *Словенском југу*. После студија отишао је 1912. за Минхен, са намером да тамо докторира. По избијању Балканских ратова вратио се у Србију. Као правник и захваљујући знању страних језика био је распоређен на рад у пограничном полицијском комесаријату при железничкој станици у Београду (1912-1914). У Првом светском рату је био један од 1300 каплара. Касније током рата, као ђакнаредник био је рањен и заробљен у Неђмеђеру (Мађарска) и у Браунау (Аустрија) где је дочекао крај рата.

По завршетку рата прво је био задржан у полицијској служби као писар у кварту на Дорћолу, а затим је био адвокатски приправник у канцеларији Шемаје Демаја. После тога се успешно бавио адвокатуром. Заступао је, између осталог, италијанске фирме *Фиат* и *Пирели*. Био је и директор београдске филијале италијанског осигуравајућег друштва *Riunione*.

Одборник Београдске општине био је до Другог светског рата. Као правник био је ангажован у раду Грађевинске комисије града Београда. Обављао је функцију секретара клуба градских већника Југословенске радикалне заједнице, чији је био члан.

У Јеврејској сефардској црквено-школској општини био је потпредседник за време мандата Јакова Челебоновића као председника (1932-1935) и потпредседник и председник Школског одбора. Пред избијање Другог светског рата, био је члан Специјалног одбора СЈВОЈ. Заједно са Давидом Алкалајем и Фридрихом Попсом покренуо је лист *Јеврејски гласник*, 1923. Више година је активно радио у добротворном друштву *Маген Давид*, због чега је био изабран за почасног председника овог друштва. Био је и функционер *Потпоре*. Учествовао је у оснивању кредитне задруге „Рад и штедња“.

Други светски рат га је затекао у Београду као резервног ђака-наредника, без распореда. Са сином се повлачио ка југу у жељи да се прикључи јединицама Југословенске војске. Вест о капитулацији Краљевине Југославије чуо је у Котору, након чега су се пребацили на Цетиње. Ухапшен је 22. јуна 1941. и протеран из Црне Горе. Није се повиновао тој одлуци већ се скривао.

Потом се, 13. јула, прикључио устанку. После разбијања Буљаричког одреда, успео је да добије пропусницу од италијанских власти и да крене из Бара за Сплит. У Будви је, на основу пријаве, ухваћен и са сином одведен на Цетиње. Осуђен је од стране преког суда на смрт стрељањем и погубљен.

Сахрањен је на Цетињу, а 1948. његови остаци су пренети у Петровац намору.

ИЗВОРИ: ЛИМ, ф. НОП, к. 18-2-3/20, Изјава Александра Демаја „Уз материјал о околностима стрељања адвоката Морица Демаја из Београда, на Цетињу 1941.“

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Романо, *Јевреји Југославије: 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 275, 351; Јаша Романо, *Мориц А. Демајо*, ЈПр, год. XXV, бр. 7-8, Београд 1974, 3-5; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 51, 65, 96, 115-116, 139; Александар Демајо, *Судбина једне београдске породице (I)*, Зборник ЛИМ, 6, Београд 1992, 466-467; Жени Лебл, *До „коначног решења“ Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 278.

А. Рафаиловић

Деметер, Миклош (Dömötör Miklos), лекар (Шиклош, Мађарска 1868 -Кањижа, 1944).

Средње образовање јестекао у Сомбору, а дипломирао јена Медицинском факултету Универзитетау Будимпешти. Једно време, радио јена Дечијој клиници у Будимпешти. По доласку у Суботицу, радио је као приватни лекар, а хонорарно и у Заводу за осигурање радника. Именован је за почасног лекара болнице у Суботици.

Међу првим лекарима тога доба, посветио се патологији дечјег узраста (дифтерија, туберкулоза и трахом). Упознао се са радовима професора Емила Беринга и Емила Руа (Behring Emil, Roux Emil) и могућностима ефикаснијег лечења и превенције дифтерије. Почео је да даје серум против дифтерије, у терапији и превентивно, али су градске власти у Суботици одбиле да финансирају набавку серума, иако др Деметер за свој рад није тражио надокнаду.

Усавршавао се и у рендгенологији.

Предео је на мађарски рад проф. Беринга, који је објављен у Будимпешти, 1895. Његов рад о серумима штампан је 1896. у Суботици. Запажени рад о оперативном лечењу трахома одржао је на састанку Мађарске академије наука. Године 1914, постављен је за градског физикуса у Кањижи.

Приликом депортације Јевреја, 1944, извршио је самоубиство.

БИБЛИОГРАФИЈА: Demeter, Miksa: A diphteria-ellenes uj szer (serum) (Behring Emil:a szerző beleegyezésével fordította Dömötör M.Miksa. оригинал је објављен у Deutsche medizinische Wochenschrift, 1893, 19, str.543; A szerumokrol. Dömötör. Szabadka: 1896. Krausz és Fischer.-8p. Külön lenyomat; A trachoma mechanikus es operativ gyogymodja Kuhnt Hermann königsbergi egyetemi ny. R. Tanár klinikáján. Dömötör M. Orvosi Hetilap- Szemészet. God. 46. br. 4 (1903. str. 63-66); A trachoma a poroszországi iskolákban és nálunk. Dömötör Miksa. Szemészet: Magyarország Szemorvosai Egyesületének Hivatalos közlönye. God 42.

ИЗВОРИ: Емил Либман: *Истакнути лекари Суботице (1792-1992)*, Историјски архив Суботице, 2003; Емил Либман: *Грађа за медицинску библиографију Суботице (1828- 2005)*, Историјски архив Суботице, Друштво лекара Војводине, Српско лекарскодруштво, подружница Суботица, 2008; Др Емил Либман: *Допринос суботичких лекара -Јевреја здравственој служби града током XIX и XX века*, Ех Pannonia, 2009 бр. 12-13, стр. 33-42, Историјски архивСуботице

А.

Дарваш

Ђераси, Алкан, трговац, индустријалац, рентијер, мецена (Шабац, 2. II 1884 - Београд, 1941)

Отац Ашер, мајка Мирјам-Маријана, рођ. Ашер.

Као богат и веома успешан привредник, Алкан Ђераси је био мецена бројним уметницима. Посебно је био наклоњен сликару Сави Шумановићу. Његове две изложбе у Београду је организовао и комплетно откупио. Био је донатор Српско-јеврејског певачког друштва, Јеврејског хуманитарног друштва, Јеврејског друштва за старе и сирочад.

По доласку Немаца у Београд, ухапшен је јуна/јула 1941. и спроведен на Сајмиште. Стрељан је у јесен 1941. у Јајинцима, у групи од 100 виђенијих београдских Јевреја.

ИЗВОРИ: ЈИМ, Фонд Холокауст, образац 03, број 652/2, кут. 2 – Поклони, бр. 92.

ФОТОГРАФИЈЕ: ЈИМ

А.

Рафаиловић

Елазар, Јован, инжењер електротехнике, ванредни професор Електротехничког факултета Универзитета у Београду, председник Јеврејске општине Београд (Ниш, 20. I 1948)

.....

Отац Мориц, мајка Павлина, рођ. Ђаковић.

Основну и средњу школу завршио је у Београду. Дипломирао је 1972. на Одсеку за техничку физику Електротехничког факултета у Београду. Магистарску тезу, *Кохерентност и статистика фотона*, одбранио је 1978. Докторирао је 1985. са темом *Истраживање хармоника и субхармоника у плазми произведене ласерским зрачењем*.

На Електротехничком факултету у Београду радио је од 1974. до 1981. као асистент приправник. За асистента је изабран 1981, а за доцента 1986. године. Од 1996. ванредни је професор на Катедри за микроелектронику и техничку физику.

Држи предавања из предмета *Ласерска техника* (IV година), *Ласери и њихова примена* (мастер студије), *Фуријеова оптика* и *Нелинеарна оптика* (докторске студије) на Електротехничком факултету у Београду.

Држао је предавања из предмета *Физика материјала*, *Оптоелектрика*, *Електро-оптика*, *Оптоелектронски* и *ласерски системи* на основним студијама и *Нелинеарна оптика*, *Фибер-оптички сензори* и *Нумеричка симулација плазме произведене ласерским зрачењем* на постдипломским студијама Електротехничког факултета у Београду. На Машинском факултету у Београду држао је предавања из предмета *Оптоелектроника* и *ласерски системи*. Од 1978. до 1981, као асистент при истраживању, радио је на Royal Holloway College - Rutherford Laboratory у Великој Британији. У периоду 2001-2008. предавао је, као ванредни професор, на Бен Гурион Универзитету у Бершеви (Израел).

На Електротехничком факултету Универзитета у Београду вршио је дужност шефа лабораторије за електрооптику (1985-2001), шефа Профила за оптоелектронику и ласерску технику на Одсеку за физичку електронику, шефа Одсека за оптоелектронику и ласерску технику на постдипломским студијама (1988-2001), управника Механичке радионице (1995-2001) и шефа Одсека за противексплозиону заштиту на специјалистичким студијама (1997-2001). Као ментор и члан комисије помогао је израду 25 магистарских радова и 4 докторске дисертације.

Руководио је реализацијом пројеката Министарства за науку Србије (Истраживање расејања ласерског зрачења на двослојним диелектричним цилиндрима, 1994; Нелинеарна оптичка дијагностика површина полупроводника, 1997-2000; Дијагностика јонског снопа у циклотрону, 2001-2004, Институт Винча; Развој система за дијагностику јонског снопа у циклотрону, 1996-2008; Развој и израда фибер-оптичког сензора за мерење помераја електродау Циклотрону Тесла у Институту Винча, 1993-1995, Рударскотопионичарског басена Бор; Развој и израда фиброоптичког сензора за мерење помераја електрода у Циклотрону Тесла у Институту Винча, 1993-1995; Развој и израда ласерског уређаја за бесконтактно мерење пречника лак жице у опсегу од 30-150 микрометара, са тачношћу од 0,1 микрометар, 1986-1988, Корпорације TRAYAL (Развој и израда оптоелектронског уређаја за детекцију прекида пуњења при изради брзинског штапина, погодном за рад у експлозивној атмосфери, 1999-2000; и Војске Југославије-Истраживање простирања ласерског зрачења на југословенском поморском војишту, 1988-1990, при Електротехничком факултету Универзитета у Београду.

Био је председник Ех комисије (1991-1993) и Члан савета Физичког факултета Универзитета у Београду (2002-2004). Од 1991. је председник Комисије НО31(А-Л), *Електрични уређаји за рад у експлозивним атмосферама*, при Институту за стандардизацију Србије (раније Савезном заводу за стандардизацију).

Био је члан IEEE (Institute for Electrical and Electronical Engineers) од 1985. до 2008, OSA (Optical Society of America) од 1997. до 2006. и SPIE (The International Society for Optical Engineering) од 2003. до 2006.

Добитник је *Златне медаље за најбољи проналазак у Југославији* (1989) за уређај за ласерско мерење пречника лак жице и *Прве награде за проналазак Привредне коморе Београда* (1997) за фибер-оптички сензор положаја у циклотрону Института Винча.

Од 2000. до одласка на Универзитет у Бершеви, био је члан Већа Јеврејске општине Београд. По повратку из Израела, поново је постао члан Већа, да би 2008. био изабран за потпредседника ЈОБ. Од 2009. вршио је дужност председника Јеврејске општине Београд.

Живи и ради у Београду.

ИЗБОР: Интервју са проф. др Јованом Елазаром, 24. јануара 2011.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

М.
Радовановић

Елазар, Јосиф, сликар, потпуковник ЈНА (Добој, 1916 -Београд, 1994)

Отац Саламон, мајка Ерна, рођ. Нахмијас.

Основну (1924-1927) и четворогодишњу грађанску државну школу са матуrom (1927-1931) завршио је у Добоју. Завршио је и једногодишње школовање на трговачкој академији (1932/3) и трогодишњу кожарску школу у Високом (1934-1936), уз помоћ стипендије *Беневоленције*. Од ране младости, био је члан Соколског друштва.

До почетка рата, радио је у фабрикама коже у Београду, као трговачки помоћник у Сплиту и на изградњи пруге кроз Добој. Почетак рата затекао га је у Добоју, одакле је пребегао у Сплит, где једо 1943. радио као трговачки помоћник. Отац му је настрадао у Јасеновцу, а мајка је убијена у Добоју (1941). Брат му је погинуо у партизанским јединицама 1943.

Приступио је НОБ-у септембра 1943. Борио се у Мосорском партизанском одреду, а затим био комесар чете у I аутомобилском пуку. Током 1944, упућен је на лечење у Италију. По завршетку рата (1945-1949), радио је у Земаљској управи Југословенске армије (Одељење за одећу и обућу), а потом био помоћник за евиденцију у Интендантској управи ЈА (1949-1950), помоћник начелника при Интендантној служби (1950-1952), ревизор Интендантске службе (1952-1957), интендант Обласке војне управе Београд (1957-1960) и референт болнице Прве армијске области (1960-1965). Дужности је разрешен 1965, а пензионисан јануара 1966.

Носилац је Ордена за заслуге II степена (1946), Ордена за храброст (1947), Ордена за војне заслуге III реда (1955) и Ордена за војне заслуге са сребрним мачем (1961).

После рата, постао је члан Јеврејске општине у Београду и у њој био активан до смрти.

Током педесетих година, учио је сликарство у Ликовној групи Дома ЈНА у Београду, подвођством ликовних педагога Ђорђа Илића Уче, Вере Ристић и др. Показао је наклоност према техници акварела, у којој се усавршавао и пронашао свој специфичан уметнички израз. Иза себе је оставио велики број слика.

Слике је први пут излагао на изложбама Ликовне групе и свепартијским изложбама 1956. Прву самосталну изложбу акварела приредио је 1971. са Рафом Талвијем, у организацији Јеврејског историјског музеја у Београду, под називом *Хоризонти*. Редовно је излагао на групним изложбама са јеврејском тематиком у организацији Јеврејске општине Београд.

Био је члан Ликовног клуба *Ђуро Салај* у Београду. Изложио је своје слике и на XVI Октобарском салону УЛУС-а 1975.

Приредио је дванаест самосталних и учествовао на преко две стотине групних изложби у земљи и иностранству (Болоња, Беч, Грац). Последњи пут, његова слика је постхумно изложена на 20. Смотри ликовних стваралаца Србије, одржаној у галерији Централног клуба Војске, децембра 2000.

За своје стваралаштво, добио је Диплому Југословенских сусрета аматера у Ваљеву (1977), Признање за заслуге у аматеризму Савеза КУД Београд (1978), Плакету града Београда у оквиру изложбе *Београд-Загреб* (1979), Плакету града Загреба у оквиру изложбе *Загреб-Београд* (1979), Плакету града Болоње (1980), Гран при Мајских сусрета *Ђорђе Андрејевић Кун* (1990), Захвалницу за четрдесетогодишњи рад и заслуге у оснивању Ликовне групе Дома ЈНА (1990). Освојио је трећу награду на III Пролећном салону (1979), другу награду Савеза КУД Београда (1979) и трећу награду на *Мајским сусретима* (1983).

ИЗВОРИ: МО, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података; ЈИМ, Културна делатност Јевреја у Југославији, к. Сликаство.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР*, Београд 1980, 356; *In Memoriam Јосиф Елазар*, Билтен СЈОЈ, Јеврејски преглед 4 (1994), 15.

М. Радовановић

Елдар (Ледерер), Рубен, лекар,
професор универзитета, израелски
генерал
(Осијек, 1926)

Отац, Мирослав Ледерер-Лукић био је адвокат, а мајка
Јелка ционистичка активисткиња у Новом Саду.

Јеврејску основну школу и гимназију завршио је у
Новом Саду. Студије медицине започео је у Београду,
а завршио у Јерусалиму. За време окупације, био је у
емиграцији у Италији.

Са првим таласом исељеника, цела породица се
одселила у Израел. Био је на служби у израелској
војсци. образовање је наставио у Високој војно-
медицинској установи у Енглеској.

Од 1967. до 1973, био је на положају начелника
санитета Израелске армије, у чину бригадног генерала.
После пензионисања, радио је као професор
неурологије на Универзитету у Тел Авиву.

Литература:

Архива, рукопис, Павле Шосбергер

П.

Шосбергер

Елек, Виктор, директор фабрике шећера (Скалице,
Чехословачка 19. IV 1873 - Петровград, 24. IV 1941)

У родном граду је завршио основну и
пољопривредну школу, одсек гајења и прераде
шећерне репе. После школовања радио је на
пољопривредном имању фабрике шећера у
Диосегу (1892-1910), где је усавршио знања о
гајењу, фабричкој преради и пласману шећерне
репе. На позив оснивача Јужномађарске шећерне
индустрије д. д. дошао је у Велики Бечкерек 1911,
на место шефа организационе и комерцијалне
службе (1911-1914). За помоћника директора
унапређен је 1914, а директор фабрике постао је
1915. што је остао до смрти.

После Првог светског рата, законом о аграрној
реформи из 1919, укинута су велепоседи а земља је
подељена беземљашима и колонистима. Да фабрика
која се до тада са велепоседа снабдевала шећерном
репом не би престала са радом, Елек је са
сарадницима обилазио нове власнике и преносио им
знања о гајењу шећерне репе. Објавио је и чланак о
производњи шећерне репе на бившим велепоседима,
у суботичком дневнику *Нова пошта* (1923). Касније,
када се ситуација побољшала, у великобечкеречком
листу *Привреда* (1932) изашао је његов чланак о
перспективама ове пољопривредне гране у свету.
Велики део производње фабрике шећера био је
продаван на страном тржишту.

Као директор поштовао је радничка права. Био је
велики добротвор спортских и културних друштава
у Великом Бечкереку и највећи дародавац за
изградњу Дечјег дома. За свој рад био је одликован.

Одмах по уласку Немаца у Петровград био је
ухапшен. На Багљашу су га обесили фолксдојчери
по одлуци ратног суда, због јеврејског порекла.

ЛИТЕРАТУРА: *Зрењанин*, Зрењанин 1966, 180;
Драгољуб Д. Чолић, *Прва стотина. Кратке
биографије познатих банатских Јевреја*, (рукопис),
Зрењанин 1974, 33; Ђорђе Момчиловић,
Зрењанинске ватре, Зрењанин 1987, 174; М.
Ђуканов, *Елек, Виктор*, Српски биографски речник,
књ. 3 (Д-З), Нови Сад 2007, 703.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А.
Рафаиловић

Јарден (Ириц), Пири, ликовни уметник
(Кисач, 1915 -Тел Авив ?)

У Новом Саду је завршила Јеврејску основну школу и женску гимназију. Графику и сликарство учила је у Бечу и Италији, у Academia de belle arti. Године 1937. удала се за новосадског трговца Лајоша Левингера, који је у рату убијен.

Иселила се са сином у Израел, 1950. и одмах ступила у академију уметности „Бецалел“. Одселила се, 1963. у Париз.

У Удружење сликара и вајара Израела примљена је 1964. године. Низ година је радила као графичар на ископинама. Радила је, углавном, аквареле, акрил и квалел. Теме су јој биле портрети, актови, пејсажи, ентеријери. Била је следбеник импресионизма и експресионизма. Највеће изложбе је имала 1967. у Тел Авиву, 1983. и 1986. у Јерусалиму.

ЛИТЕРАТУРА:

Архива, рукопис, Павле Шосбергер

П. Шосбергер

Калдерон, Соломон, професор, писац уџбеника, директор школе

(Травник, 1894 -Београд, 3. XI 1968)

Отац Давид -Даво С. Калдерон, накупац, мајка Флора, рођ. Барух, домаћица.

Као најстарији син сиромашне породице са више деце матурирао је 1914. у Травничкој гимназији. Још као гимназијалац подучавао је ученике нижих разреда латинском језику. Деда по мајци је био вероучитељ Талмуд Торе, у Травнику. После Првог светског рата наставио је школовање на Филозофском факултету у Бечу, где је дипломирао 1919. Исте године оженио се Дијаном Конфорти која је, као активан јеврејски радник, била уписана у Златну књигу *Керен кајемета*.

Обоје су наставили ангажовање у јеврејским удружењима и организацијама. У Бечу је био члан *Бар Гиоре*, *Удружења јеврејских ционистичких високошколаца из јужнословенских земаља*. Још као апсолвент био је постављен за предавача историје и географије у гимназији у Бијељини, да би 1923. постао редовни професору истој школи. У Шабачку гимназију премештен је 1927, одакле је, на молбу Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије, 1929. прешао у Београд. Ту је радио као професор (касније директор) Друге гимназије, а Управа Црквено-школске јеврејске општине ангажовала га је за наставника веронауке у средњим школама. Предавао је и јеврејску историју у Јеврејској школи.

Бавећи се научним радом, 1933. у издању Савеза јеврејских вероисповедних општина

Југославије, објавио је Историју јеврејског народа, уџбеник намењен ученицима III и IV разреда средње школе. Други део уџбеника са истим насловом објавио је 1935.

Године 1937, уз најугледније рабине и вероучитеље заједнице, одређен је за инспектора наставе из веронауке.

Објавио је више стручних чланака у разним часописима. Био је секретар Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије до Другог светског рата.

После бомбардовања Београда 6. априла 1941, успео је да са супругом, кћерком и сином побегне у Травник, затим у Дубровник па у Сплит, где су се скривали до ослобођења 1945.

Сарађивао је у јеврејским новинама *Жидов*, *Јеврејски глас*, *Јеврејски преглед*. Радио је на челу администрације СЈОЈ од 1951. и на дужности секретара остао до 1958.

ИЗВОРИ: Записник седнице Извршног одбора СЈВОЈ, 11. децембар 1937; Исто, 8. април 1937.

ЛИТЕРАТУРА: *Жидов*, 36, 1933; *Жидов*, 26, 1935; др Јосеф Конфорти, *Травнички Јевреји*, Сарајево 1976; Ракић Весна, *Јеврејске школе у Београду до 1941* (дипломски рад), Филозофски факултет у Београду, Одељење за педагогију.

Капер, Сигфрид, лекар, књижевник, историчар (Смитов, 1821 - Фиренца, 1878)

Радио је као секундарни лекар у дечјој болници у Бечу. Претпоставља се да је тамо и дипломирао.

Са Вуком Карацићем је био добар пријатељ и под његовим утицајем преводио је српске народне песме на немачки језик. Написао је књигу *Српски покрет у јужној Угарској* (*Serbische Bewegung in Sudungarn*). На Вуков наговор, фебруара 1850. пошао је паробродом из Беча у Нови Сад. Обилазећи град, описао га је пуногрушевина, са улицама где се бокорио коров.

Јуна 1850. постао је лекар Хевра Кадише. У Новом Саду се није дуго задржао. Касније је боравио у Карловцу и Лајпцигу где је издао књигу путописа.

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад 2009; dr Siegfried Kapper, *Serbische bewegung in Südungarn*, Wien; dr Siegfried Kapper, *Путопис из јужне Угарске*.

П. Шосбергер

Б. Цидић

Кара (Крон), Михаљ, вајар, графичар
(Брзезању, Пољска, 1889 - Тел Авив, 1970)

Био је брат познатих графичара Беле и Јенеа Крона.

Студирао јена Високој уметничкој школи (Képzőművészeti Főiskola). Појавио се први пут на изложби у „Műcsarnokú“ 1909. од када је постао чест гост будимпештанских изложбених галерија. За време рата, 1915. и 1919, излагао је као војник.

После пропасти Мађарске Совјетске Републике 1919, преселио се у Румунију и настанио у Орадеи. Био је добро примљен, са доста успеха израдио је бројне скулптуре и гравуре. Његово најпознатије дело је споменик краљу Фердинанду на коњу. После израде скулптура краљице Марије и престолонаследника Карола, постао је дворски вајар.

И поред великог успеха, 1929. напустио је Румунију и преселио се у Нови Сад. Направио је скулптуру на згради „Хабаг“ -жена са класом жита, на згради „Коре хлеба и дечје“ -мајка, на згради др Земанека -човек који стоји, рељеф на кући породице Ваго, у дворишту куће Лена Левена. Његова дела украшавају многе дворане и друге свечане просторе.

У новосадском Градском музеју се и данас чувају његове гравуре. За време боравка у Новом Саду (1929-1938) приредио је велики број изложби широм Војводине.

Из Југославије је 1938. отишао у Италију, а одатле у Палестину. Населио се у Тел Авиву и бавио уметношћу. Био је аутор једне од првих израелских поштанских марака, „Кибуц Галиот“ (1950).

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад 2009.

П. Шосбергер

Киш, Хенрик (Клајн, Хајим), новосадски
надрабин (Верешмартон, 1882 - Будимпешта, 1951)

Рабински семинар похађао је у Будимпешти од 1904. до 1913. Докторирао је филозофију у Будимпешти 1913, а у звање рабина произведен је 1914. године.

Прва служба му је била у Мурској Соботи; 1921. изабран је за надрабина у Новом Саду. Предавао је веронауку у средњим школама и водио књиге и администрацију матичне службе.

Одликован је Орденом Светог Саве.

После новосадске Рације, одселио се са породицом у Будимпешту. Године 1945. вратио се у Нови Сад и радио као рабин до 1948.

ЛИТЕРАТУРА: Мирко Радо и Јосиф Мајор, *Историја новосадских Јевреја*, Нови Сад 1930; Павле Шосбергер, *Новосадски Јевреји 2*, Нови Сад 2001.

П. Шосбергер

Клајн, Еуген, трговац (рођен крајем XIX века -умро после Другог светског рата у Мајамију, САД)

У Новом Саду је био познат као „краљ чарапа“. Почео је да се бави трговином почетком двадесетих година XX века (радња у Јеврејској 13) продајом кошуља и чарапа. Отворио је и шивару у улици Цара Душана, нову радњу у Јеврејској 7, а касније и у Краља Александра. На месту те радње изградио је 1932/33. модерну четвороспратну зграду по пројекту арх. Ђорђа Табаковића. Отворио је и филијале у Великом Бечкереку и Сенти. Постао је заступник чувених фабрика чарапа ЛБО и „Кајзер“. Пред сам рат, 1941. преселио се са породицом у Калифорнију где је отворио хотел.

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Архива*, рукопис.

П. Шосбергер

Кон, Јелена, рођ. Шпицер, друштвена радница, добротворка (Ајзенштат, 1883 - Нови Сад, 1942)

Отац Давид. Супруга Јосифа-Јулија Кона.

На њену иницијативу основани су хуманитарно удружења *Кора хлеба* и Дечје обданиште, 1925.

Организовала је гостовања многих познатих уметника (Бронислава Хубермана, 1928, Артура Рубинштајна, 1929, Цозефине Бекер).

Јелену Кон и њеног супруга мађарски фашисти убили су на Дунаву, 1942.

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Архива*, рукопис.

П. Шосбергер

КОН, ЈОСИФ-ЈУЛИЈЕ (ЖИЛ), велетрговац (Мако, 1868 - Нови Сад, 1942)

Отац Мориц јеразвиотрговину „Код плавог коња“. Као угледан трговац, у Краљевини Југославији именован је за већника Дунавске бановине.

Носилац је ордена Југословенске круне III реда и председник и донатор Јеврејског уточишта застаре и сирочад. Помагао је рад спортског клуба „Јуда Макаби“.

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Архива*, рукопис.

П. Шосбергер

Короди, Људевит-Лев, велетрговац (Кород, Мађарска, 1886 -Тел Авив, 1977)

После матуре, студирао је и дипломирао Оријенталну трговачку академију у Будимпешти. Током Првог светског рата служио је као капетан Аустроугарске војске, после чега се вратио у Нови Сад, добио југословенско држављанство и основао извозну фирму „Короди Људевит и друг“, једну од највећих фирми у Војводини.

После окупације одведен је на присилни рад, али је 1942, заједно са породицом, побегао за Будимпешту. Депортован је са породицом у Кастнеровој групи у логор Берген-Белзен, где су остали пола године. Од јануара до августа 1945. живели су као избеглице у Швајцарској, а затим су преко Барија стигли у Палестину, 1945. Настанили су се у Тел Авиву.

Био је један од оснивача ционистичке организације „Теодор Херцл“ у Новом Саду, издавач листа *Жидо елет*, куратор *Керен Хајесода* за Бачку, један од оснивача јеврејске кредитне задруге „Рехуш“, утемељитељ Јеврејског домау Новом Саду, потпредседник Јеврејске општине. Под његовим руковођењем саграђен је дом Спортског клуба „Јуда Макаби“. Био је потпредседник СЈОЈ и Савеза циониста Југославије.

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Архива*, рукопис.

П. Шосбергер

Лебл, Арпад, историчар, књижевник
(Ковачица, 14. VII 1898 - Нови Сад, 13. II 1982)
псеудоними: Арпад Ланг, Петер Леринц,
Жарко Пламенац.

Средњу школу је похађао у Оршави, а гимназију је завршио у Панчеву 1916. Након тога је уписао Филозофски факултет у Будимпешти. Од маја 1916. до новембра 1918, био је у Аустроугарској војсци. Члан Социјалдемократске странке био је од 1917. У лето 1918, добио је одсуство с руског фронта ради наставка студија и тада је дошао у контакт с марксистима. Под њиховим утицајем, ширио је антиратну пропаганду на италијанском фронту, на који је био премештен. Организовао је покрет *Рат у рату*, а октобра 1918. побунио је 33. пук. Слом Аустроугарске га је сачувао од преког суда.

У Панчево се вратио по слому Мађарске совјетске револуције 1919. Тада је приступио КПЈ. Због комунистичке активности побегао је 1920. за Печуј, где је учествовао у покрету Барањске српскомађарске републике. Радио је као чиновник, наставник и новинар. По повратку, предавао је у грађанским школама на српском, мађарском и немачком језику у Великом Бечкерекy и Белој Цркви (1921-1924). Паралелно је студирао историју и дипломирао на Филозофском факултету у Београду, 1924. године.

Професорски испит положио је 1925, када је био суплент у Горњем Милановцу (1924-1927). Након тога је предавао на трговачким академијама у Панчеву (1927-1930) и Великом Бечкерекy (1930-1936). Због политичког деловања, по казни је премештен за Битољ (1936-1939), где је предавао економију у Државној трговачкој академији. Присилно је пензионисан 1939, али је, након усвојене жалбе, добио место професора у Суботици (1939-1941). Пред сам почетак рата, по казни је био премештен у Котор. Због напада на Југославију, није стигао да се јави у школу која му је одређена.

Заробљен је у Априлском рату као официр, па је остатак рата провео у заробљеничким логорима у Немачкој: Варбург, Нирнберг, Оснабрик, Стриј, Стразбур и Баркенбриге. Због антифашистичког деловања, био је често премештан у кажњеничке логоре. У Оснабрику је основао и водио марксистички кружок, у оквиру којег је држао предавања из области марксизма.

После рата, вратио се у Југославију. Прво је био анагажован у Наставном савету Министарства просвете Србије (1945-1946). У Београду је предавао

на бројним течајевима и био активиста Синдикалнопросветног већа Београда.

У Нови Сад, у коме ће живети и радити до смрти, прешао је крајем 1946. Био је предавач на Вишој педагошкој школи (1948-1959) иу Средњој партијској школи. Уређивао је уџбенике на језицима мањинаи биосарадниклистованасрпскоми мађарском језику. Обављао је дужност покрајинског просветног инспектора, био функционер синдиката просветних радника и члан Савета покрајине.

Докторирао је са темом *Беоцинска каја* (1957). Тезу, у којој је обрадио фабрику цемента у Беочину, објавио је 1959.

Био је члан уредништава *Историјског гласника*, *Зборника за друштвене науке Матице српске*, *Годишњака Историјског друштва*, *Прилога Војвођанског архива*.

Историјским истраживањима приступао је са марксистичких становишта. Теме његових радова су: развој радничког покрета, класна борба, економско-социјална историја Војводине, културна историја Мађара, национално питање у Војводини. Један је од оснивача Друштва историчара Војводине (1947). Био је председник Покрајинске управе Историјског друштва Војводине, члан Управе Историјског друштва НР Србије, члан Архивског савета Државног архива АП Војводине. Сарађивао је са локалним одборима Савеза историјских друштава, организовао течајеве и држао бројна предавања. За *Историју народа Југославије* написао је синтезу *Војводина у XVII и XVIII веку и Војводина 1848. године*.

Као песник, прозаиста и есејиста био је активнији у међуратном периоду него после рата. Започео је као експресиониста, наставио као дадаиста да би се, на крају, окренуо социјалној литератури. Његову рану фазу је обележило деловање под псеудонимом Арпад Ланг. Преласком на социјалне теме, почиње да објављује као Петер Леринц, како се потписивао и након ослобођења. Публицистику је објављивао под псеудонимом Жарко Пламенац.

Прерата, објављивао јеу бројним, пре свега мађарским књижевним листовима: *Közakarat* (1920), *Szabat Szo* (1920), *Renaissance* (1919-1920), *Kronika* (1920-1921), *Baranya* (1920-1921), *Magyar Ujsag* (1920-1921), *Körünk* (1932-1934), *Ut* (1922-1923), *Ek* (1922), *Szervezzet Munkas* (1925-1928), *Hid* (1937-1941). После рата, објављујеу *Hid-u*, *Magyar Szo-u*, *Hetnap-u*, Просветном прегледу, *Летопису Матице*

српске, Књижевним новинама, Слободној Војводини, Дневнику.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Социјалистички покрет у Војводини 1890-1919*, Нови Сад 1953; *Елемир и Тараши 1897*, Зрењанин 1954; *Прилог историји аграрног питања у Војводини 1848-1849*, Нови Сад 1954; *Синдикална борба аграрног пролетеријата*, Београд 1954; *Стеван Мезеи, Арпад Лебл, Српска народна независна странка и Савез пољопривредних радника Војводине*, Нови Сад 1954; *Беоцинска каја*, Нови Сад 1959; *Политички лик Васе Стајића: изабрани политички и идеолошки списи*, Нови Сад 1963; *Грађанске партије у Војводини 1887-1918*, Нови Сад 1979; *Lanu és béke*, 1918; *Психоанализа и надреализам*, Загреб 1938; *Netköznapok*, 1950; *Görbe utca 23*, 1952.

ЛИТЕРАТУРА:

Лебл др Арпад, у: Ко је ко у Југославији, Београд 1970, 553;

Лебл Арпад, у: Енциклопедија Новог Сада 12, Нови Сад 1999, 287-289;

Н. Лемајић: *Лебл Арпад*, Енциклопедија српске историографије, Београд 1997, 463;

Жени Лебл: *Плима и слом. Из историје Јевреја Вардарске Македоније*, Београд 1990, 296;

Бранилав Вранешевић: *Др Арпад Лебл (1898-1982)*, Годишњак Друштва историчара САП Војводине, Нови Сад 1983, 183-187;

Јаша Романо: *Јевреји Југославије 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 48, 297, 423.

Лебл, Леон, студент филозофије, новинар (Београд, 20. или 23. XII 1892 - Лесковац, на Космају, 29. XI 1914)

Отац Бернард, трговац, мајка Марија, рођ. Попер.

Препочетка Првог балканског рата регрутна комисија га је прогласила неспособним за војну службу. Током Балканских ратова ангажовао се у болницама и у штампи. Уписао је филозофију, али га је почетак Првог светског рата прекинуо на другој години студија. Осим тога био је писар на Универзитету и сарадник листа *Пијемонт*, у којем се истицао родољубивим чланцима. Оцењен као оспособљен за војску, 1914. упућен је у Ђачку чету у Скопље. На фронт је отишао у чину поднаредника-ђака. Погинуо је у борби на Степојевачким шанчевима, код села Лесковац, на Космају.

Сахрањен је на Ашкенаском гробљу у Београду.

ЛИТЕРАТУРА: *Споменица погинулих и умрлих српских Јевреја у Балканском и Светском рату 1912-1918*, Београд 1927, 51-54; *Игњат Шланг, Јевреји у Београду*, Београд 1926, 116-117.

А. Рафаиловић

А. Рафаиловић

Леви, Морис, глумац (Мостар, 3. VIII 1932 -Београд, 16. XI 1983)

Отац Абрахам Алберт, машиновођа, мајка Естер Ерна, рођ. Алкалај, домаћица.

Дипломирао јена Академији за позориште, филм, радио и телевизију 1956. Као апсолвент глумио је у Југословенском драмском позоришту 1956, где је наступао до смрти.

Одиграо је велики број улога класичних дела. Многе његове представе су одигране и као телевизијске драме. Снимио је већи број улога у ТВ драмама и серијама.

ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: у позоришту -*Валер* (Ј. Б. Молијер, Тартиф), *Балтазар, слуга Ромеов* (В. Шекспир, Ромео и Јулија), *Млади Сивод* (В. Шекспир, Магбет), *Пук* (В. Шекспир, Сан летње ноћи), *Аљоша* (Ф. М. Достојевски, Браћа Карамазови), *Пјестраков* (Ф. М. Достојевски, Злочин и казна), *Паж* (Ф. Шилер, ДонКарлос), *Доктор Финаш* (Ж. Фејдо, Бубау уху), *Антон Павлович Чехов* (Л. А. Маљугин, Худа срећо моја), *Сципион* (А. Ками, Калигула), *Руфино* (Л. де Вега, Мудраглупача), *Фергусон* (Б. Бијен, Талац), *Миша* (В. Иванов, Оклопни воз 14-69), *Попива*, *Ондардо*, *Оштијер* (М. Држић, Дундо Мароје), *Омладинац* (Ј. С. Поповић, Родољупци), *Фра Војислав* (И. Андрић/Ј. Ћирилов, Проклета авлија), *Лазар Маргетић* (М. Крлежа, Вучјак), *др Егон*, *пл. Сарваш-Даљски* (М. Крлежа, На рубу памети), *Лазар Грбљановић* (С. Стефановић, Смрт Уроша V), *Пургер* (С. Шнајдер, Хрватски Фауст); на филму и телевизији -*Бошко* (Ж. Скригин, Њих двојица), *Пјестраков* (С. Мрмак, Злочин и казна), *Доктор Финаш* (Љ. Ристић, Буба у уху), *Тужилац* (С. Мрмак, Суђење), *Роланд Јан Кембел*, *енглески конзул* (С. Мрмак, Слом).

ИЗВОР: Хемеротека МПУС.

ЛИТЕРАТУРА: Александар Леви, *In memoriam Иви Јакшићу и Морису Левију*, ЈПр, 1983, бр. 11-12, 40-41; Петар Волк, *Београдско глумиште*, Београд 2001, 762; Петар Волк, *Илузије на Цветном тргу*, Београд 1997, 364-365.

ФОТОГРАФИЈА: МПУС

А. Рафаиловић

Ледерер, Хинко, колекционар (Костајница, 18. V 1886 - Београд, 16. IV 1979)

Отац Самуел, трговац и сакупљач старог оружја, и мајка Ана, рођена Палота, домаћица.

У Костајници је провео детињство и завршио основну школу, а у Загребу завршио гимназију и Вишу трговачку школу. У Лајпцигу и Берлину студирао је агрономију. Вратио се у Костајницу где је живео са женом и три кћерке до 1931, а затим се одселио у Загреб где га је затекао Други светски рат. Побегло је са породицом у Италију где је био конфиниран. После рата неко време живео је у Израелу, а од 1952. у Београду.

Колекционарством се бавио од детињства. У почетку је сакупљао многе предмете без реда и система. Као студент определио се за ботанику, зоологију и природне науке. Водио је кореспонденцију са многим колекционарима у земљи и иностранству. Колекционарство уметничких предмета у почетку му је било „успутно“ да бипостала професија у његовим зрелим годинама. Као искусан трговац проналазио је путеве за набавку вредних слика, намештаја, тепиха, предмета примењених уметности, ретких археолошких налаза. Створио је вредну нумизматичку збирку.

Поред осталог, у својој колекцији имао је неколико слика мајстора италијанске Ренесансе -Палма Векија, Пинтурикија, Басана као и домаћих сликара -Генералића, Лубарде, Цуце Сокић, Боре Баруха, Граовца и других.

За време Другог светског рата, све његове збирке у Загребу разнеле су усташе. Неколико слика, нумизматичку збирку и неке предмете сачували су његови пријатељи.

После рата створио је нову збирку, готово од почетка. Посебну страст показивао је према предметима јудаике. У томе му је помогао период од четири године које је провео у Израелу, што је утицало да почне интензивније да се бави сакупљањем предмета јудаике и да упозна многе ретке и значајне збирке и уметничке споменике.

Сакупио је значајан број слика јеврејских аутора или слика са јеврејском тематиком, књига, синагогалних предмета, амулета и предмета од везене тканине са јеврејским мотивима. Свестан вредности тих предмета који су постали ретки због уништавања

заједнице у Другом светском рату, одлучио је да их поклони Јеврејском историјском музеју.

Легат Хинка Ледерера отворен је 28. маја 1976. у просторијама Јеврејског историјског музеја. Укључење Легата у сталну поставку Јеврејског историјског музеја резултат је дугогодишње сарадње Музеја и колекционара.

ИЗВОРИ: Хедвига Бошковић: *Легат Хинка Ледерера*, хабитациони рад, Београд, 1978; Каталог сталне изложбе предмета ликовне и примењене уметности из области јудаике *Хинко Ледерер, колекционар из Београда*; *Јеврејски преглед*, број 5 -6, мај -јуни, 1979; Збирка фотографија Тање Краус, унуке Х.Л.

Б. Џидић

Липковиц, Еуген, Липи, сликар (Чантавир, 19. III 1924 - Париз, 17. VI 1987)

Гимназију је завршио уочи Другог светског рата. Године 1942. склонио се у Будимпешту, где је учио сликарство код професора Кохаруја. Ухапсили су га 1944. и заједно са другим Јеврејима депортовали у Аушвиц, па у Маутхаузен. Ту је дочекао ослобођење и потом се вратио у Југославију. Уписао је студије на Уметничкој академији у Загребу, а 1946. у Београду. Са првом групом исељеника, 1948. иселио се у Израел.

Године 1957. отишао је у Париз на студије сликарства, на Академију лепих уметности, у атеље професора Сувербија. Од тада, његов уметнички и приватни живот текао је на релацији Париз-Израел. Од 1958. излагао је: Паризу, Марсеју, Тел Авиву, Јерусалиму, Тулузу, Каркасон, Минхену, Харлоу, Бордоу, Лиону и другим градовима. Приредио је 45 самосталних изложби.

Награду „Адолф Неуман“ добио је 1962. у Паризу, у Музеју јеврејске уметности. На његовим платнима заступљене су и теме Холокауста, устанка у Варшавском гету и депортација.

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад 2009.

П. Шосбергер

Лустиг, Фердинанд, адвокат, председник Јеврејске општине и Хевра Кадише (Нови Сад, 1868 Аушвиц, 1944)

Као син сиромашног обућара и најбољи ученик гимназије, добио је стипендију и завршио и докторирао на Правном факултету у Будимпешти.

Од 1906. члан је јеврејског друштва *Хевра Кадиша*, чији је председник постао 1922. За председника Јеврејске општине у Новом Саду изабран је октобра 1925. Са краћим прекидима, на тој функцији остао је до депортације 1944. Имао је реформистички програм и био врло близак ционистима.

Био је један од оснивача и реализатора институције *Јеврејско уточниште за старе и сирочад*. После убиства краља Александра I Карађорђевића, 1934. године, приволео је државне власти да дају изјаву да атентатор на краља није био Јеврејин.

За време окупације био је на мети окупационих власти, често и као талац. Безуспешно се залагао за спас Јеврејске општине за време контрибуције, Рације и депортације. Преживео је Рацију 1942. Депортован је априла 1944. у Бачку Тополу, са супругом Фани, рођ. Фрајшер (Београд, 1889). После мучења обоје су одведени у Аушвиц, где су убијени.

Био је члан ложе Бнеи Брит „Др Соломон Алкалај“ у Новом Саду. Одликован је Орденом белог орла IV и V степена, Југословенске круне IV реда и Светог Саве IV реда.

ЛИТЕРАТУРА: Мирко Радо и Јосиф Мајор, *Историја новосадских Јевреја*, Нови Сад 1930; Павле Шосбергер, *Новосадски Јевреји*, Нови Сад 2001; Павле Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад 2009.

П. Шосбергер

Мајор, Јошка, (Мајер Јосиф), новинар (Нови Сад, 1877 -Загреб, 1935)

Потиче из породице Мајер, која је изградила тада највећи хотел у Новом Саду -Гранд хотел „Мајер“ чији је власник био његов отац Имре.

Јеврејску основну школу завршио је 1883, а гимназију 1896. Студирао је права у Будимпешти.

Године 1913. вршио је дужност одборника у Магистрату. Радио је као председник Окружног уреда за осигурање радника, потпредседник добротворног друштва *Ержебет*, председник фискултурног друштва *УТК*, веслачког клуба „Данубиус“, гимнастичког клуба, фудбалског клуба „Јуда Макаби“.

Уређивао је новине: *Újvidéki újság* (1901), *Újvidéki sport* (1901), *Neusatzer Journal* (1901), *Újvidéki színházi újság* (1902), *Határör* (1907), *Őjvidéki hírlap* (1908–1918), *Bácsmegyi napló* (1920-1935, od 1929. *Napló*).

У свом хотелу организовао је концерт Српске краљеве гарде. Убедио је оца да у дворишту хотела изгради позоришну салу, у којој су се одвијале све приредбе у граду. У тој сали је 1918. одржана Велика скупштина Војводине. Између два светска рата у њој су одржаване представе Српског народног позоришта.

За време Карољијеве владе у Мађарској, 1918, био је шеф пресбирора. После пада тог режима, провео је неколико година у емиграцији у Бечу, одакле се вратио у Нови Сад где је радио као новинар.

ЛИТЕРАТУРА: *Трива Милитар*, рукописи; Мирко Радо и Јосиф Мајор, *Историја новосадских Јевреја*, Нови Сад 1930; *Вести Музеја града*, год. 5, октобар 1975; Павле Шосбергер, *Архива*, рукописи.

П. Шосбергер

Овадија, Жак-Јаков, адвокат, шахиста, новинар, писац, издавач (Београд, 28. VIII 1878 - ?)

У Београду је завршио реалку и студије права. Био је угледан адвокат. Као средњошколац почео је да игра шах. Припадао је првој генерацији београдских шахиста на почетку XX века. На турниру београдских шахиста одржаном 1910. у хотелу „Париз“ на Теразијама однео је победу.

Први је у Београду почео да пише о шаху. У јавности се огласио шаховском рубрикуму листу *Мали журнал* 1905. У периоду 1910-1912. писао је о шаху у *Новом времену* и *Епохи*. Од 1921. водио је шаховску рубрику у дневном листу *Време*. Осим тога, писао је о важним шаховским догађајима у листу *Правда* и неким илустрованим публикацијама. Био је стални сарадник првог шаховског часописа у Краљевини СХС, који је под називом *Шах* излазио 1922. и 1923. у Марибору. Први је шаховски новинар у Србији који је прокрчио пут шаху кроз дневну и периодичну штампу.

Развио је вишестрану шаховску активност: држао је предавања о шаху, играо симултанке, писао популарне публикације које је сам финансирао. Био је покретач и организатор дописног шаха у Србији и, касније, у Југославији. Организовао је дописни шаховски меч између Београда и Шапца 1905, али се овај меч није завршио. Осим тога, организовао је меч између шаховских клубова Београда и Рима и Београда и Женева. Да би популарисао шаховску игру, организовао је после Првог светског рата шах партију са живим фигурама. Фигуре су представљали дечаци и девојчице, а представа је одиграна у Народном позоришту.

Током 20-их и 30-их година XX века организовао је гостовање више великих мајстора шаха у Београду. Организовао је сусрет Милана Видмара и Боре Костића и омогућио гостовање мађарског шахисте Гезе Мароција 1922. Следеће године гостовао је Јаков Мизес, а 1924. у Београд је дошао бивши првак света Емануел Ласкер. Одиграна је и једна слободна партија између Ласкера и Овадије без сата, у кафани. Обезбедио је гостовање бечког шахисте Ханса Кмоха. Најзначајнија приредба коју је организовао била је гостовање првака света Александра Аљехина 1931, који је у Београду одиграо две симултанке.

Као делегат Краљевине СХС присуствовао је оснивању Светске шаховске федерације ФИДЕ, у Паризу. Његово име налази се међу потписима делегата-оснивача.

Био је популаран у шаховском свету, нарочито међу младим шахистима. Група београдских младих шахиста основала је на Чубури шаховски клуб „Овадија“ 1924. Следеће године постао је секретар новооснованог Београдског шаховског клуба (БШК). До разлаза са Југословенским шаховским савезом дошло је 1926, али је наставио да афирмише шах у Србији.

Са породицом је напустио Београд 1941. и њиховој даљој судбини нема поузданих података.

Надимак Жак добио је највероватније од Француза приликом оснивања ФИДЕ. Говорио је више светских језика. Приредио је и превео више радова из области шаха.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Како ћу постати шаховски мајстор*, Београд 1933; *Светски шампионат у шаху*, Београд 1935; *Именик места Краљевине Југославије 1935*; *Најдуховитије комбинације из партија Паула Морфи-а*, Београд б. г.

ЛИТЕРАТУРА: *Турнир београдских шахиста*, Политика, 21. фебруар 1910, 2; Славко В. Домазет, *Приче са црно белих поља*, Смедерево 1984, 45-47; Александар Ј. Матија, *Јаков. М. Овадија фанатик шаха* (рукопис).

Т. Спасојевић

Офнер, Мор -Мориц, лекар (Нови Сад, 1841 – ?)

Медицину је дипломирао у Бечу, 1868. Наредне године изабран је за лекара *Хевра Кадише*. Од тада је био активан у свим јеврејским организацијама у Новом Саду.

За другог „физика“ града Новог Сада изабран је 1. маја 1869. Посебно се истакао у сузбијању колере 1872/23. Главни физик града постао је 1905, када му је додељен и фијакер ради лакшег обављања послова.

Године 1917. одселио се из Новог Сада, највероватније код кћерке у Ужгород.

П. Шосбергер

Павлас, Игњат, адвокат, културни и национални посленик, политичар (? 1885 -Нови Сад, 1942)

Посрбљени славонски Јеврејин. У Новом Саду је завршио Велику српску гимназију 1904. године. Права је студирао у Загребу и Будимпешти, где је положио адвокатски испит. Од 1912. до 1941. водио је адвокатску канцеларију у Новом Саду. Бавио се претежно грађанским правом.

Као делегат Српског народног одбора, после пробоја Солунског фронта отишао је у Београд и позвао српску војску у Нови Сад.

Председавао је заседању Велике народне скупштине у Новом Саду, 25. новембра 1918, када је донета одлука о отцепљењу Војводине од Аустро-Угарске и присаједињењу Србији.

После Првог светског рата повукао се из политичког живота. Био је дугогодишњи старешина Бачке соколске жупе (у то време је подигнута зграда соколског Спомен-дома), а основао је и Планинарско друштво *Фрушка гора*, 1924. Организовао је изградњу првих планинарских домова на Фрушкој гори, 1926. на Змајевцу и 1927. на Осовљу. У време протеста 27. марта 1941. био је један од главних говорника на Тргу слободе у Новом Саду.

Био је члан масонске ложе „М. Стратимировић“ у Новом Саду.

Мађарски окупатори су га убили ибацили у Дунав, заједно са супругом Олгом, 23. јануара 1942.

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Архива*, рукопис; *Енциклопедија Новог Сада*, том 30, Нови Сад 2009.

П. Шосбергер

Папић, Јосип, глумац (Београд, 24. IV 1881 - Беч, 31. XII 1927)

Образовањејестекао у Београду, а 1899. приступио јепозоришнојгрупи *Синђелић*, која је гостовала у Зајечару. Пошто је у неколико наврата потврдио таленат за глуму, наступао је у групи Петра Ћирића, а затим у народним позориштима Шапца и Осијека. Коначно, 1909. постао је стални члан Хрватског народног казалишта у Загребу. Својим креативним тумачењем карактерних улога уздигао се до ранга једног од најзначајнијих српских глумаца почетка XX века.

ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: *Кир Јања* (Ј. С. Поповић, Кир Јања), *Клаудије* (В. Шекспир, Хамлет), *Јаго* (В. Шекспир, Отело), *Шајлок* (В. Шекспир, Млчачки трговац), *Клитандер* (Ж. Б. П. Молијер, Учене жене), *Давид Штрбац* (П. Кочић, Јазавац пред судом), *Вучина* (М. Огризовић, Вучина), *Вукашин* (Д. Ј. Илић, Вукашин)

ЛИТЕРАТУРА: Петар Волк, *Београдско глумиште*, Београд 2001, 808.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Подвинец, Срећко, лекар, професор универзитета, резервни капетан санитета (Осијек, 23. XI 1899 -Београд, ?)

Отац Лавослав, мајка Ружа.

Завршио је Медицински факултет у Бечу 1925. Потом је специјализовао оториноларингологију (1927/1929). У војсци Краљевине Југославије служио је ђачки рок, у Савској болничкој чети, 1926. У периоду 1927-1941. радио је као асистент на Оториноларинголошкој клиници Медицинског факултета у Загребу. Са Клинике је отпуштен 7. маја 1941. а затим је био принуђен да приступи Заводу за сузбијање ендемског сифилиса у Босни.

У НОВ је ступио 12. октобра 1943. До децембра 1943. био јеу саставу хируршке екипе 27. ударне дивизије. Од децембра 1943. до јануара 1944. био је у немачком заробљеништву, у Рудолфовој касарни у Загребу. Касније је радио у Славонском Броду као лекар, да би од 10. априла 1945. до 16. јуна 1945. био хирург привремене војне болнице I армије НОВ.

Током 1945. био је шеф Оториноларинголошког одељења загребачке болнице

Ребро. Хабилитацију је одржао 1948. на тему Јувенилна полипоза *носа*. За доцента Медицинског факултета у Загребу изабран је 1947, а за ванредног професора 1950.

Др Подвинец се преселио у Београд 1954. где је постављен за шефа новоосноване Катедре за оториноларингологију Медицинског факултета у Београду. Истовремено, др Подвинец је био управник Оториноларинголошке клинике Медицинског факултета у Београду (1954-1969). Током 1963. основао је Аудиологијскофонијатријски и Алерголошки одсек Клинике. Под његовим руководством Клиника је постала наставна база Стоматолошког факултета у Београду.

Др Подвинец је унапредио више сегмената оториноларингологије. Бавио се микрохирургијом уха, проучавањем и лечењем носне полипозе, изучавањем механизма радње гутања и проучавањем имуниолошких чинилаца у настајању и лечењу малигнух тумора. Заслужан је за увођење методе електронистагмографије, 1967. Др Подвинец је отишао у пензију 1969.

Био је председник и организатор VI југословенског конгреса оториноларинголога 1961, члан СЛД, председник Удружења оториноларинголога Југославије (1957-1961 и 1961/1964), редовни члан Collegium Oto-Rhino-Laryngologicum Amicitiae Sacrum од 1955. Одржао је више предавања на клиникама и универзитетима у Лондону, Оксфорду, Њујорку, Филадельфији, Ослу, Паризу, Токију и др.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: Коаутор дела *Кирургија чељуст*, Загреб, 1936; *Основи лечења и васпитања наглувих и глувих*, Београд, 1962; *Оториноларингологија*, Медицинска књига, БеоградЗагреб, 1965².

ИЗБОР: Министарство одбране, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података.

ЛИТЕРАТУРА: *Биографски лексикон. Познати српски лекари*. Београд, Торонто 2005, 667-668; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници народноослободилачког рата*, Београд 1980, 462; *Историјат, Клинички центар Србије*, 2010); Клиника за болести уха, носа и игра и хирургијуглаве иврата.

ФОТОГРАФИЈА: Срећко Подвинец. *Познати српски лекари*, 667.

Д. Шаренац

Пресбургер, Габор, адвокат, председник Јеврејске општине (Нови Сад, 1843 -Нови Сад, 1895)

После избора за председника Јеврејске општине, уместо мађарског, као наставни језик увео је немачки. За његовог мандата поправљена је стара зграда школе, чије је освећење обављено 1883. И поред финансијских тешкоћа, нашао је начина да се реновира синагога.

ЛИТЕРАТУРА: Мирко Радо и Јосиф Мајор, *Историја новосадских Јевреја*, Нови Сад 1930.

П. Шосбергер

Радшевић, Ненад (Рајс, Натан), инжењер технологије (Сарајево, 15. XII 1912 - Београд, 21. VII 2008)

Отац Симон, мајка Хермина, рођ. Цајхнеи (Zeichnei).

Основну школу и реалну гимназију завршио је у Сарајеву. Студирао је технологију на Високој техничкој школи, хемијски одсек, у Прагу и дипломирао 1936. После завршених студија, радио је у предузећима текстилне индустрије у Вараждину и Сарајеву. У време док је боравио у Сарајеву био је у извршном телу Collegium artisticum (секција Сарајевске филхармоније).

По избијању Априлског рата 1941. пријавио се на мобилизацијско место у Херцег-Новом. После капитулације Краљевине Југославије отишао је у Сарајево, где се укључио у илегалан рад у НОП. Касније је отишао у Сплит, где је радио у хемијско-дијагностичкој лабораторији „А. Франчески“, а августа 1942. прикључио се НОВЈ. У партизанима је променио име у Ненад Радшевић. Био је борац у Одреду за средњу Далмацију, командир чете у IV оперативној зони, интендант 9. далматинске бригаде и интендант XVII дивизије. Пред крај рата био је члан Штаба XVII дивизије у Крагујевцу. Крајем октобра 1944. премештен је за Београд са задатком да организује Завод за израду одеће и обуће за НОВЈ.

Његов отац је убијен у Градини 1941, мајка је умрла у логору Ђаково 1942, а брат је убијен у Јасеновцу пред крај рата.

Фебруара 1945. послат је на рад у новоформирано Одељење војне индустрије Министарства народне одбране у Београду, где је остао до 1948. Од 1948. до 1970, када је пензионисан, био је директор Хемијско-технолошког института у Београду, касније ВТИ. После рата остао је у ЈНА, радећи као директор Дирекције за експлозиве. Учествовао је у изградњи војно-хемијске индустрије. Био је иницијатор и организатор многих акција у Савезу хемичара и технолога Југославије -саветовања, конгреса, изложби и сајмова. Покренуо је издавање *Алманаха хемијске индустрије Југославије*, који је почео да излази 1956. Од 1956. био је члан редакције часописа *Хемијска индустрија*, који је излазио у саставу часописа „Техника“, а био је и главни уредник од 1964. до 1978. Дуго времена био је члан управе СХД, члан Савета Технолошкометалуршког факултета у Београду, члан Савета Института за хемију, технологију и металургију у Београду.

Био је почасни члан Савеза хемичара и технолога Југославије и заслужни члан Савеза инжењера и техничара Југославије. Добитник је више ратних и мирнодопских одликовања, повеља, захвалница и плакета. Златну спомен-плакету добио је за изузетан допринос у организовању и изградњи војне индустрије СФРЈ (1976).

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Приручник за хемичаре и технологе*, Београд 1962; *Хемијско-технички приручник* у 6 књига (уредник), Београд 1984-1985.

ИЗВОРИ: Музеј хемије, Оставштина Ненада Радшевића.

ЛИТЕРАТУРА: М. Д., *Портрети савременика*, XI, 3, Београд 1975, 136; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 466; *Ми смо преживели*, 5. *Јевреји о Холокаусту*, Београд 2009, 74-88.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Т. Спасојевић

Рајс, Дина, архитекта (Загреб 26. V 1938)

Отац Миша, економиста, мајка Леа, рођ. Фридрих (Friedrich). Мајчини родитељи и највећи део рођака убијени су 1941/42 (Независна Држава Хрватска, концентрациони логор Аушвиц, Мађарска).

Године 1941. пребегла је са мајком у Нови Сад који је тада био под мађарском окупацијом и ту преживела Рацију, јануара 1942. После тога живела је с мајком, са лажним исправама, углавном у Будимпешти. Била је изложена прогонима и испитивањима. Године 1944. случајно се срела са Раулом Валенбергом, шведским дипломатом који је спасао хиљаде Јевреја у Будимпешти. У Нови Сад се вратила са мајком 1945. и затекла оца који је преживео као југословенски ратни заробљеник.

Матурирала је у Београду 1956, а дипломирала 1961. на Архитектонском факултету у Београду. Од 1961. до 1968. радила је као архитекта у Београду, углавном у грађевинском предузећу „Рад“.

Године 1968. преселила се са породицом у Шведску. Тамо је радила на пројектовању здравствених установа и модернизовању зграда за разне врсте неге и становања старих људи. Пројектовала је 1978. робну кућу Warenhaus am Ostbahnhof у Берлину. Године 1980. постала је шеф истраживача Шведског института за намештај. Последњих десетак година бавила се реновирањем вредних зграда из XVII века (дворова, судница, позоришта и музеја). Бавила се и прилагођавањем старих и нових зграда за потребе хендикепираних особа. Спада у малобројне шведске ауторизоване специјалисте у тој области.

После пензионисања држала је предавања о свом детињству за време Холокауста, у средњим школама, гимназијама, библиотекама и народним универзитетима. Бави се и писањем и сликањем акварела.

ДЕЛА: *En maska hade nätet – och där slank jag ut*, Stockholm 2009, српски превод: *Догодило се, али не теби*, Јеврејска општина Нови Сад.

СТРУЧНЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ (у Шведској се још увек користе као нормативи за пројектовање): *Öppenvårdslokaler för psykiatri. Del 1. Probleminventeringen* (Локали за спољне психијатријске пацијенте. Први део. Инвентарисање проблема) Sprit

rapport (*Sprit: Sjukvårdens planerings-och rationaliserings institut -Институт за планирање и рационализовање здравства у Шведској*), 43, Стокхолм 1981; *Öppenvårdslokaler för psykiatri. Del 2. Diskussionsunderlag vid planering* (Локали за спољне психијатријске пацијенте. Планирање). Sprit rapport 114, Stockholm 1983; *Lokaler vid psykiatriska kliniker* (Пројектовање психијатријских клиника), Sprit rapport 100, Stockholm 1985; *Lokaler för barnsjukvård. Vårdavdelningar* (Локали за дечије болнице), Sprit rapport 209, 1986.

ИЗВОР: Подаци добијени од Дине Рајс.

Т. Ковач

Рибнер, Мирослав, дипломата, официр ЈНА, функционер у јеврејским организацијама (Чаковец, 31. X 1929 - Београд, 24. II 2009)

Отац Александар, мајка Јелена, рођ. Циглер (Ziegler). Отац је био банкарски чиновник, а мајка је, до његовог рођења, радила као инокореспондент у једној адвокатској канцеларији.

Као средњошколца, мађарске окупационе власти су га, заједно са родитељима, депортовале у Велику Кањижу, а одатле у Аушвиц. Одмах по доласку, са оцем је смештен у огранак Аушвица -радни логор Буна. Ту је боравио од априла 1944. до јануара 1945. када је депортован у логор Бухенвалд, где је дочекао ослобођење, априла 1945. По ослобођењу вратио се у Југославију. Мајка и отац нису преживели Холокауст. Мајка је по доласку у Аушвиц спроведена у гасну комору, а отац је изгубио живот приликом транспорта за Бухенвалд.

После повратка у земљу, две године је живео у Чаковцу где је наставио школовање. Потом је уписао Војну академију коју је похађао прво у Сомбору, а потом у Требињу. По завршетку Војне академије, као официр ЈНА, распоређен је на рад у Бихаћу. Током војне каријере службовао је широм Југославије: у Билећи, Сарајеву, Осиеку, Београду... У војној дипломатској служби провео је неколико година у више дипломатских мисија, укључујући Будимпешту и Лондон. Од 1974. до 1978. обављао је дужност помоћника војног изасланика у Амбасади

СФРЈ у Великој Британији. Када се вратио у Београд, радио је у Савезном министарству одбране, у Одељењу за везу са иностраним војним мисијама. Пензионисан је 1988.

Значајну улогу имао је и као активиста и функционер у јеврејским организацијама. Био је председник Саветодавне комисије за преживеле Холокауста и радио је на решавању питања везаних за добијање донација и обештећења намењених жртвама нацистичких прогона. Помагао је члановима СЈОС-ау попуњавању апликација за добијање месечних пензија из фонда Клејмс Конференса. Био је укључен и у рад на обештећењу које даје мађарска влада из фонда „Златни воз“. Са члановима Саветодавне комисије и Социјалним тимом Савеза надзирао је расподелу средстава из свих донација Клејмс Конференса. Поводом 60-годишњице ослобођења Аушвица, јануара 2005, као члан српске делегације и најмлађи у групи преживелих заточеника, посетио је меморијални центар Аушвиц.

Активно се служио енглеским, немачким, мађарским и руским језиком. Сарађивао је у припреми Енглеско-српскохрватског речника.

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ИЗВОРИ: ЈИМ, Упитник Савеза јеврејских општина; *Miroslav Ribner, oral history interview*, December 8, 2007, Archive of the Fritz Bauer Institute, Norbert Wollheim memorial, http://www.wollheim-memorial.de/en/miroslav_ribner (13. 5. 2010).

ЛИТЕРАТУРА: Саша Ристић, *Нисам им рекао ни хвала*, БСЈОС, 10, Београд 2008, 6-8; *In memoriam (Мирослав Рибнер 1929-2009)*, ЈПр 4, Београд 2009.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Т. Спасојевић

Розенцвајг-Богданов, Леа, лекар, професор ВМА, пуковник санитета ЈНА (Осијек, 9. VI 1916 Београд, 21. VII 1983)

Отац Едуард, мајка Олга.

Основну школу и гимназију завршила је у Осијеку. Медицински факултет уписала је у Загребу 1935, где ју је рат затекао као апсолвента. По окупацији преселила се код родитеља у Београд.

Од октобра 1941. представљала се као избеглица из Босне под именом Олгица Родић. Као медицинска сестра радила је у избегличким домовима у Аранђеловцу, Врњачкој Бањи, Шапцу и Пожаревцу. Сви чланови њене најуже породице страдали су током 1941.

Ступила је у НОВЈ 28. октобра 1944. Распоређена је у санитет Прве пролетерске бригаде и упућена на Сремски фронт.

После рата завршила је медицину као војни стипендиста (фебруар 1946) и започела специјализацију из микробиологије у Хигијенском заводу. Радила је у Војној болници у Београду и Заводу за превентивну медицину ВМА. Пензионисана је на свој захтев 1970. Леа Богданов је била и професор микробиологије на ВМА.

Посебан допринос дала је у дијагностици бактеријских узрочника, нарочито хемолитичког стрептокока, и у проучавању реуматске грознице.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Пет сојева Mitaе polymorphaе издвојене из рутинског материјала*, Београд 1967; Славко Арнерић, Радован Крунић, Леа Богданов, Јанковић Драгомир, Милорад Миљковић, *Негонороични уретритис*, Београд 1967.

ЛИТЕРАТУРА: *Ми смо преживели*, 2, Београд, 332–344; *In Memoriam*, ВСП, 5, 1983, 395; Списак дипломираних студената МФ у Загребу <http://www.mef.hr/studmef/diplomand/svi-diplomirani/diplomirani-1943-1947.html> (30. 6. 2010); *Читуље*, ЈП, 34, 5–7, 1983, 70.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Д. Шаренац

Розенцвајг, Виктор, песник (Рума, 1914 - Загреб, 10. VII 1941). Познати псеудоним Витомир Јовановић.

Отац Јосип, мајка Маргита, рођ. Хандлер.

Основну школу завршио је у родном граду. Са породицом се 1924. преселио у Нови Сад, где је завршио гимназију. Као гимназијалац објављивао је песме у *Гласу омладине* (Загреб) и *Часопису живих* (Београд).

У Београду је уписао студије техничких наука, али је после две године избачен са факултета због веза које је одржавао са омладинским левичарским покретом. У више наврата је, као студент, хапшен.

Накнадно је у Загребу уписао студије ветерине, али га је полиција Бановине Хрватске поново ухапсила због политичких опредељења, 30. марта 1941. После проглашења Независне Државе Хрватске, усташе су га преместиле у логор Керестинац, где је стрељан 9. јула 1941.

Неколико дана пре стрељања, одбио је да учествује у организованом бегу из притвора. После његове погибије, стрељани су и његови родитељи, августа 1942, а супруга Босилка и кћерка Гита су ухапшене.

Објавио је збирку поезије *Наш живот* (1939), а своје песме објављивао је у београдским, загребачким и новосадским часописима (*Наш живот*, *Војвођански зборник*, *Летопис Матице српске*).

ЛИТЕРАТУРА: Виктор Розенцвајг, *Наш живот*, Загреб 2001, 1; Иван Нинић, *Нестанак најдражих*, Ми смо преживели..., књ. 4, 299-308.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

М. Радовановић

Романо, Ненад, продуцент Телевизије Београд, доцент на Факултету драмских уметности у Београду (Скопље, 24. IV 1951)

Отац Јаша, доктор ветеринарских наука, пуковник ЈНА, мајка Нада, рођ. Маринковић.

Одрастао је у Београду, где је завршио основне школе „Јован Јовановић Змај“ и „Исидора Секулић“ и Другу београдску гимназију. Академију за позориште, филм, радио и телевизију уписао је 1969, а дипломски рад из области организације филмске производње одбранио је 1973. Добио је награду Академије 1973. за постигнут успех из главних стручних предмета. Постдипломске студије је завршио на Факултету драмских уметности 1978, са магистарским тезом *Утицај звучног филма на кинематографију Југославије до Другог светског рата*. Студирао је и Филолошки факултет у Београду, групе за италијански и енглески језик.

Професионалним радом у струци почео је да се бави током студија, подједнако у позоришту, на филму и телевизији. Учествовао је у организацији БИТЕФ-а 1971. и 1972. У том периоду радио је краће време у „Београд филму“ као референт за рекламу и пропаганду, а затим је провео три године у Удружењу филмских и телевизијских радника Србије. Био је уредник музичке рубрике у часопису *Младост*, а писао је и за *ТВ ревију*.

Био је продуцент фестивала *Београдског пролећа* (1980-1987). Учествовао је, као продуцент, у реализацији позоришних представа за децу *Супер бајка* (1982), *Олимпијска бајка* (1983) и *Новогодишња бајка* (1984).

У Телевизији Београд је од 1970. до 1976. био ангажован као спољни сарадник на пословима организатора снимања и продуцента. Од 1977. до 1994. радио је у Телевизији Београд као организатор снимања (1977-1978), као продуценту јединицама Припрема програма (1979-1982), као сарадник Уметничког програма (1982-1984) и Забавно

рекреативног програма (1984-1988) и као продуцент редакције Забавно-рекреативног програма (1988-1990). Помоћник главног и одговорног уредника за производњу Уметничко-забавног програма био је у периоду 1987-1990, а помоћник главног и одговорног уредника за маркетинг Уметничко-забавног програма ТВ Београд од 1990. до 1992. када је отишао на стручно усавшавање. Доцент на предмету ТВ продукција на Факултету драмских уметности био је у периоду 1989-1992.

Од 1992. до 1994. радио је на Кипру као продуцент и редитељ за телевизију „Lumiere“. У исто време режирао је две серије дечијих емисија за „Video Line Film and Video Production“. Режирао је и серију квиз емисија за „Triad Production“. Од 1995. до данас ради као редитељ програма и промо редитељ на „SKY Network Television Ltd“ у Оукленду, на Новом Зеланду.

Члан је Удружења филмских и телевизијских радника Србије од 1970. и Удружења естрадних уметника Србије, у звању редитеља, од 1981.

Емисија *Оливер – Београд ноћу* награђена је специјалним признањем на европском ТВ фестивалу Златна ружа Монтреа. Поводом 25-годишњице од оснивања *Удружења музичара цеза и забавне музике Србије*, награђен је Повелом за допринос развоју музичког стваралаштва на пољу цеза и забавне музике (1981).

ДРУГИ ВАЖНИЈИ ФИЛМОВИ, ТВ ЕМИСИЈЕ И СЕРИЈЕ: Драгослав Лутовац, *Први концерт*; Мило Ђукановић, *Камионџије*; Јован Ристић, *7+7*; Јован Ристић, *Игре без граница*; Станко Црнобрња, *Формула I*; Дарко Бајић, *Рок одеон*; Михајло Вукобратовић, Андрија Ђукић, Александар Ђорђевић, *Бољи живот*; Предраг Антонијевић, Александар Ђорђевић, Милош Радовић, *Балкан експрес*; Милутин Петровић, *Доме, слатки доме*; разни редитељи, *24 часа, Домаћи шоу програм, Хит месеца*.

ИЗВОРИ: интервју са Ненадом Романом (16. 9. 2010); картон запосленог Ненада Романа, Факултет драмских уметности, Београд; картон запосленог Ненада Романа, Радио телевизија Србије.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

А. Рафаиловић

Самлаић, Елиша Ерих (Карловчић, 30. IX 1913 Јасеновац 1944)

Отац Емануел, трговац, мајка Марија, рођена Клопфер.

Завршио је Јеврејску основну школу у Земуну. У Земунској гимназији је био најбољи ђак у разреду, а изабран је да води средњошколски литерарни клуб «Бранко Радичевић». Наступао је и као виолиниста на школским приредбама.

На Филозофском факултету Универзитета у Београду, студирао је књижевност, а у Музичкој школи «Станковић» учио је виолину, композицију и дириговање. За четири године, добио је обе дипломе. Његове композиције извођене су на програмима радио-станица у Београду, Букурешту и Загребу још док је студирао.

После завршетка студија 1935, преселио се у Загреб. На речи песника Силвија Страхимира Крањчевића написао је композицију «Ели, Ели, лама азавтани» (Боже мој, Боже, зашто си ме оставио), коју је извело Академско певачко друштво. Постао је диригент јеврејског хора «Ахдут». Под псеудонимом Хире (његово име записано здесна налево), објављивао је песме у месечнику за жидовску културу «Оманут», у којем је био иуредник. Радио је надокторату о књижевнику Вјенцеславу Новаку (1859-1905) и путовао у Праг, Париз, Сењ и друга места тражећи податке о њему. Непосредно пред рат, одбранио једокторску тезу, али докторат ниједобио јер је рат почео.

Венчао се са виолинисткињом Љерком Блау, 1940. Учествовао је у ционистичком животу Загреба, писао у «Жидову», компоновао, преводио Хајнеа и писао студију њему, вежбао навиолини и скупљао јеврејски музички фолклор. Забележио је већини јеврејских верских напеваиз Београда, делимично по певању учитеља Шалома Русоа. Рукопис те збирке Самлаић је предао Српско-јеврејском певачком друштву, које је 1940. издвојило и објавило пет напева за мешовити хор који су се певали на празник Симхат Тора. Даља судбина Самлаићеве збирке је непозната. Његове ноте су само фрагментарно сачуване.

Текст Ериха Самлаића «Судбина Кол нидре мелодије», пренесен је из «Оманута» из 1936. у «Нови Оманут», 2003. Једна америчка музичка кућа, која је пре рата имала филијалу у Београду, издала је две Самлаићеве мелодије, премијерно изведене у Израелу 2004. Ревидирану и уређену хорску

партитуру «Цунај» Ериха Самлаића објавио је Transcontinental Music Publication, NY, 2005.

Упад нациста у Југославију прекинуо је његове активности. Са супругом је напустио Загреб 1942. и отишао у родитељску кућу у Земун. Пошто су усташе одвеле његовог брата Хуга у Јасеновац, одлучио је да бежи у Сплит па у Италију, али су га, са супругом Љерком, ухапсили на станици у Сарајеву и одвели у логор Јасеновац. Убијен је 1944.

ИЗВОРИ: Александар Шарон, *Ерих-Елиша Самлаић*, Билтен ХОЈ, Тел-Авив, бр. 1, 1992, стр. 19-20; Архив «Евентов», Јерусалим, Изјава А. Шарона, април 1957; Архив «Евентов», Подаци Мирка Хиршла, децембар 1955; Данило Фогел, *Јеврејска заједница у Земуну*, Земун, 2002; „Нови Оманут“, Загреб, бр. 59, 2003, стр. 12/13; Душан Михалек, *Свирај сад, Ђифуте!*, Ха-Кол, Загреб, бр. 84, 2004, стр. 35-30

Б. Цидић

Сатлер, Матија, лекар, јеврејски јавни радник и политичар (Торжа, 1886 - Нови Сад, 23. I 1942)
Гимназију је завршио у Новом Саду, а Медицински факултет у Будимпешти.

У новосадском јавном животу се појавио као млад лекар у окружењу официратних заробљеника који су се враћали из Русије, 1918-1919. Били су закупљени јеврејским националним питањима, за разлику од јеврејских заједница које су биле више верске организације.

Јеврејски народни савез изабрао је 9. марта 1919. Матију Сатлера за председника. Истовремено, биран је за члана управе Јеврејске општине (1922-1924) и за потпредседника (1925-1927).

У управу *Хевра Кадииш* изабран је 1930. Био је почасни председник спортског клуба „Јуда Макаби“. Заједно са петорицом новосадских Јевреја, 6. новембра 1927. биран је за градског заступника на „јеврејској листи“. Између два светска рата, био је један од најгласнијих активиста јеврејске политике у Краљевини Југославији.

Словио је за „народног лекара“ који је са фијакером обилазио пацијенте, лечио их и носио лекове. Радио је и као шеф испоставе приватног социјалног осигурања „Меркур“ из Загреба.

И поред велике популарности међу грађанима, пао је под удар мађарске окупационе власти. У његовој кући, 23. јануара 1942. мађарски фашисти убили су њега и његову супругу Катинку, рођ. Хеим (1890). По кћерку Еву, лекара надежурству у болници, фашисти су послали возило и убили је поред родитеља.

ЛИТЕРАТУРА: Мирко Радо и Јосиф Мајор, *Историја новосадских Јевреја*, Нови Сад 1930; Павле Шосбергер, *Новосадски Јевреји 2*, Нови Сад 2001; Павле Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад 2009.

П. Шосбергер

Симин, Невена, новинарка, књижевница (Нови Сад, 15. I 1950)

Отац Живко, привредник, мајка Магда, рођ. Бошан, књижевница и новинарка.

Основну и средњу школу похађала је у Новом Саду, студије Југословенске књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду завршила је 1974.

Од 1975. до 1992. радила је у новинскоиздавачкој кући *Дневник*. Најчешће је била ангажована у културној хроници листа. Уређивала је подлистак *Дечији дневник* од 1986. до 1992. Од текстова насталих у оквиру колумне *Културна екологија* (1989-1992) приредила је књигу *Осмех за непознато дрво* (у рукопису).

Пише драме и приче за децу. Драматизовала је народне приповетке (*Чардак ни на небу ни на земљи*, *Баш челик*, *Вилин вез*, *Грбо и краљ ђаволски*, *У лажи су кратке ноге*) које су извођене као радио-драме на Радио Новом Саду. На истим радио-таласима изведена је и научно-фантастична драма *Неразјашњена епидемија*. Драмска игра *Златоруни ован* изведена је у Позоришту младих 1988. Написала је роман *Загонетни знак* са Растиславом Дурманом („Дневник“, 1987), који је драматизован и игран на Змајевим дечијим играма. За Фестивал детета у Шибенику 1987, са Дурманом је приредила материјал за фантастичну причу *Камена*, која је у наставцима објављена у *Дечјем дневнику*.

Из личног искуства бављења јогом, настала је расправа *Поново заједно* о прожимању источњачких и западњачких духовних пракси, коју је објавила у *Дневнику* 1991, као фељтон. На основу прикупљених предавања Парамханс Свами Махешварананде, објавила је у сопственом преводу и избору 1994. збирку прича *Из Таме ка Светлу*. На основу предавања истог јогија приредила је и брошуру о законима реинкарнирања према науци јоге под насловом *На точку рађања и умирања* (1995).

За Телевизију Нови Сад и Драмски програм Радио Новог Сада превела је са мађарског већи број драма и текстова за цртане и игране филмове. Са енглеског је 2004. превела књигу ауторке Џеки Силберг *Игре с бебама*, која је послужила за серијал петоминутних едукативних емисија намењених младим родитељима. Њено дело *Духовно тумачење бајки* преведено је на енглески језик.

Електронски часопис *Артмагазин* уређивала је до 1998. Од 1999. уређује веб странице *Хуман-нет*. У месечнику за професионалце у медијима *Линк*

уредница је од 2002. Сарадник је у радијској независној продукцији на пројектима *Околиминутно радио-позориште*, *Здраво, како си данас* и другима.

Почетком деведесетих година у Јеврејској општини Нови Сад извесно време обављала је послове потпредседнице ЈО.

Живи и ради у Новом Саду.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Дељање новинарског стила*, Нови Сад 2007; Магда Симин-Бошан, Невена Симин, *Зашто су ћутале мајка и ћерка о истом рату*, Нови Сад 2009; Парамханс Махешварананда, *Мантра пут ка просветљењу*, Нови Сад 2010 (преводилац, приређивач и издавач).

ЛИТЕРАТУРА: *Симин Невена*, у: Енциклопедија Новог Сада, Нови Сад 2005, 39-40; Невена Симин, (*Практично*) *дељање новинарског стила*, Нови Сад 2007, корице; Магда Симин-Бошан, Невена Симин, *Зашто су ћутале мајка и ћерка о истом рату*, Нови Сад 2009, 150-151.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

А. Рафаиловић

Сингер, Адолф, лекар (Суботица 1898 - Суботица, 1941)

Основно и средње образовање стекао је у родном граду. Студије медицине започео је на Медицинском факултету Универзитета у Будимпешти, али је прекинуо због позива у војску, током Првог светског рата. По завршетку рата наставио је студије у Загребу и Прагу, где је и дипломирао. У Бечу је специјализирао интерну медицину и положио специјалистички испит. У циљу усавршавања обишао је бројне клинике широм Европе (Мађарска, Чехословачка, Аустрија, Швајцарска, Француска).

Вршио је дужност секретара Секције лекара Суботице -Друштва лекара из Војводине, Секције лекара из Суботице у оквиру Лекарске коморе и секретара Лекарског синдиката Југославије СЛД у Суботици, односно Подружнице СЛД у Суботици. Помагао је радничка удружења, а због својих напредних идеја бивао је и хапшен.

За време Другог светског рата заробљен је у својству санитетског официра. Побегло је из заробљеништва, али је ухапшен 1941. године у Суботици и осуђен је од стране окупационе власти на смрт. Пресуда је извршена.

ИЗВОРИ: Др Емил Либман, *Знаменити суботички лекари -Јевреји у историји здравствене културе Суботице од 1832. до 1944 године*. Руковет 4-5/, стр. 84. Суботица, 1994; Др Емил Либман, *Допринос суботичких лекара -Јевреја здравственој служби града током XIX и XX века*. Ех Рапнопа, 2009, 12-13, стр. 33-42. Историјски архив Суботица.

А.Дарваш

Сумбул, Самуел, архитекта (Сарајево, 1887- Парма, Италија, 23. II 1947)

Отац Јаков, апотекар, мајка Естер.

Основну и средњу школу завршио је у Сарајеву, а факултет у Бечу. У Београд је дошао после Првог светског рата. Са партнером, инжењером Хаимом Исаковићем, отворио је предузеће под називом „Архитектонско-грађевинско предузеће арх. С. Сумбула и инж. Х. Исаковића“.

ДЕЛА: Зграда београдског јеврејског добротворног друштва „Онег Шабат и Гемилут Хасидим“ (1923); зграда Дома црквене школске јеврејске општине (1928), изграђена за београдску Сефардску општину; Споменик Јеврејима палим у Првом светском рату (1927) на београдском сефардском гробљу; кућа Самуела Сумбула.

Осим архитектуром, бавио се и сликарством.

ИЗВОРИ: ЈИМ, Списак чланова Јеврејске сефардске вероисповедне општине у Београду који су задужени главним општинским верским приносом и 50% ванредним прирезом за 1940. годину.

ЛИТЕРАТУРА: Дивна Ђурић Замоло, *Архитектура и грађевинарство Јевреја у Београду*, Зборник ЈИМ, 6, 1992, 233-236; Рабин Игњат Шланг, *Јевреји у Београду*, Београд 2006, 126.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Б. Панић

Сус, Игнац (Пап), главни рабин (Папоца, 1848 - Тренчинске Топлице ?)

Родио се у жупанији Ваш. Три године је био заменик рабина у месту Ујфали а шест година је обављао службу рабина у Косзегу.

Новосадска Јеврејска општина изабрала га је, на седници 8. септембра 1881. године, за главног рабина. На том месту се задржао 35 година (1881-1916) апосле пензионисања повукао се у Тренчинске Топлице.

Предавао је веронауку у средњим школама, до 1909. године. У садашњој згради Синагоге стоји плоча на којој је уписано и његово име.

Одликован је орденом Златног крста за заслуге са круном.

ЛИТЕРАТУРА:

Историја новосадских Јевреја, Мирко Радо и Јосиф Мауор, Нови Сад, 1930

П. Шосбергер

Тадмор, Шломо, (Вергхајм, Едгар), дипломата, политичар (Нови Сад, 30. јануар 1926.)

Отац Реже, мајка Хилда р. Мандл.

Јеврејску основну школу завршио је у Новом Саду. Након иселјавања у Палестину, 1937. у Тел Авиву је завршио гимназију. Укључио се у оружане формације „Палмах“ и учествовао у оружаним сукобима са Енглезима и Арапима.

Студије је почео 1946. у Јерусалиму али их је због оружаних сукоба прекинуо и наставио 1949. а завршио 1952. Исте године докторирао је на Колумбија универзитету, у САД.

Радио је као секретар Савета за високо образовање, помоћник председника Института „Вајцман“ у Реховоту, саветник председника Сохнута (1979-1981), генерални директор агенције Сохнут (1981-1985), представник те организације у Лондону (1986-1988), генерални конзул државе Израел у Лос Анђелесу.

Представљао је своју земљу на бројним конгресима и састанцима и предавао на више универзитета у САД.

ЛИТЕРАТУРА: *Зборник чланака*, Павле Шосбергер, Нови Сад, 2008.

П. Шосбергер

Тувал, Меир (Велтман, Мартин), адвокат, дипломата, политичар, новинар (Чуруг, 1905 - Тел Авив, 1982)

Гимназију је завршио у Новом Саду, право је студирао у Паризу и Загребу, где је и докторирао. Од 1929. од 1932. био је адвокат у Новом Саду.

Као омладинац учествовао је у оснивању удружења „Теодор Херцл“ (1919, у Новом Саду). У Новом Бечеју је 1928. био уредник ционистичког листа „Оламену“ (Наш свет) а од 1932. до 1939. одговорни уредник листа „Јеврејске новине“ у Новом Саду. Сарађивао је и у листу „Жидов“ у Загребу. Између два рата је био члан Главног одбора Савеза јеврејских општина Југославије.

Децембра 1939. се иселио са породицом у Палестину. Тамо је био врло активан у јавном и политичком животу. За време Другог светског рата био је члан „Ваад хаХацала“ (Одбор за спасавање). Као члан југословенске амбасаде у Истанбулу (од 6. маја 1943) борио се за спасавање Јевреја из Југославије. Био је и спикер југословенског радија на Блиском истоку. Од 1946. био је председник *Хитахдута Олеј Југославија*. У тој функцији је 1952. био на освећењу споменика жртвама Холокауста у Београду, Загребу и Сарајеву.

Нострифицирао је диплому и отворио адвокатску канцеларију у Јерусалиму и Тел Авиву. Од 1956. до 1959. био је израелски амбасадор у Мађарској.

ЛИТЕРАТУРА: *Зборник чланака*, Павле Шосбергер, Нови Сад, 2009.

П. Шосбергер

Фишер, Фрања, лекар, јеврејски јавни радник,
(Змајево, 27. јануара 1900 - Нови Сад, 22. октобра
1962)

Основну школу и гимназију завршио је у Новом Саду. После матуре, мобилисан је у Аустроуграску војску, где је остао до краја рата. Након тога, уписао је Медицински факултет у Будимпешти, одакле је прешао у Загреб, а потом у Беч, где је промовисан за доктора медицине, 1925. године.

Обавезни стаж је обавио 1926/27. у Државној болници у Новом Саду, после чега је започео приватну праксу. Обављао је дужност лекара приватне болесничке благајне „Меркур“ у Загребу, до 1941.

Априла 1941, мобилисан је у Југословенску војску. Пао је у заробљеништво у Корушкој (Аустрија). Одатле је пуштен после два месеца. Године 1942/43, одведен је на принудни рад у Бачку Тополу, а 1943. у Ердељ као средњи лекар. Године 1944, депортован је са породицом у Аушвиц, где је изгубио обе кћерке и брата са породицом.

По повратку из логора са женом, упућен је на рад у Бачки Грашац (Филипово), а 1946. је постављен је за шефа Интерног одељења Болнице у Новом Саду. Године 1949, постао је помоћник управника Градске поликлинике, а 1952. старији специјалиста Интерног одељења Главне покрајинске болнице. Од 1957. је оформио и водио Центар за дијабетес.

У Јеврејској општини је био веома активан. Био је председник од 1949. до 1952. и од 1962. до смрти.

Литература:

Зборник чланака, Павле Шосбергер, Нови Сад, 2009

Председници 1945-2008, Јеврејска општина, Нови Сад,

Архива, рукописи, Павле Шосбергер

П. Шосбергер

Флајшер, Димић, Мирослава, лингвиста (Беч, 6. 8.
1921 - Београд, 15. 12. 1992)

Отац Бењамин Флајшер, трговац, страдао у логору на Бањици 1942, мајка Регина, рођена Брајер.

Основну и средњу школу завршила је у Београду. Дипломирала је на Филозофском факултету Универзитета у Београду на Групи за енглески језик и књижевност. Докторску дисертацију «Порекло и значење немачке друштвено-економске терминологије у делима Карла Маркса и Фридриха Енгелса» одбранила је 29. децембра 1965.

Новембра 1940. удала се за инжењера Димитрија Димића, што јој је омогућило да окупацију преживи у Београду. Јануара 1941, завршила је курс Црвеног крста за болничарку. После рата, априла 1945, у Београду је отворила трговину стакларско-порцуланском и фарбарском робом под фирмом «Мирослава Д. Димић-Флајшер» у просторијама радње предратне породичне фирме «Флајшер-Мајер». Радња је угашена 1948. Те године, почела је да ради у Трговинској комори ФНРЈ на пословима испитивања коњунктуре тржишта. У својству преводиоца за енглески, француски и немачки језик, радила је у Израелском посланству од децембра 1951. до јуна 1967, када је, због прекида дипломатских односа Југославије и Израела, њено радно место укинато.

Од 1967. је била новинар-преводица у Политичко-информативној редакцији Телевизије Београд. Писала је и преводила за «Гледишта»,

«Bulletin scientifique SANU», «Јеврејски алманах» и «Јеврејски преглед». За лондонски Институт за савремену историју, превела је 1967. рад др Зденка Левентала «Холокауст и страдање Јевреја Југославије под фашистичком окупацијом 1941-1945».

Била је активна у Женској секцији Јеврејске општине Београд, чији је почасни председник од 1957. била њена мајка Регина Флајшер. Велики успех Женске секције било је оснивање Дечјег забавишта Јеврејске општине Београд, марта 1952, за шта је била посебно заслужна.

Била је члан Савеза новинара Југославије и Савеза књижевних преводилаца Југославије. По њеној жељи, основан је Фонд за стипендирање младих из њене заоставштине, који је био активан почетком деведесетих година.

ИЗВОРИ: *Билтен СЈО ФНРЈ*, Београд, јануар-јули 1952, бр. 17, стр. 58; *Билтен СЈОЈ*, бр. 1, стр. 8, Интервју Вере Израел Јовановић «Додир руке мога оца»; Удружење новинара Србије: Молба запријем у чланство, 13. 1. 1970; Оставштина Мире Димић-Флајшер, ЈИМ, Београд

Б.
Џидић

Фрејер, Јакоб -Шолем, рабин (Рохонц, ? -Нови Сад, 1880).

Школовани рабин, теолог и талмудиста, држао је говоре на мађарском, немачком и хебрејском језику. Написао је више дела из рабинске литературе.

Службујући у Ђеру (Мађарска), прихватио је понуду за место рабина у Новом Саду, 12. маја 1861. године. Када је ступио у службу, преузео је бригу о Јеврејској основној школи и постао њен управник.

Године 1868. изабран је, са још два члана Општине, за делегата у Магистрату. Био је и председник школског одбора Општине.

На месту рабина радио је двадесет година, после чега је пензионисан због поодмаклих година и посусталог здравља.

Литература:

Историја новосадских Јевреја, Мирко Радо и Јосиф Мајор, Нови Сад, 1930

Новосадски Јевреји 2, Павле Шосбергер, Нови Сад, 2001

П. Шосбергер

Хаим, Давид, Бахор, трговац, мењач,
лиферант (Београд, око 1780 - око 1860)

Отац Хаим.

Након избијања Првог српског устанка, са породицом је побегао у Земун. Радњу скојом је успешно пословао и кућу у Београду касније је препустио сину. Од 1817, блиско је пословно сарађивао са кнезом Милошем. Готово све набавке за двор и кнежевску породицу ишле су преко њега. Често је позајмљивао веће своте новца кнезу. Тајно од Турака, набављао је оружје и муницију за српске снаге. Кнез Милош га је из милоште прозвао Давичо, што ће његови потомци усвојити као презиме.

Од 1817. до 1835, био је градски лиферант за набавку војних потреба. Турци су му веровали све док 1835. није благовремено упозорио кнеза Милоша да београдски везир Јусуф-паша спрема атентат на њега. Након тога се преселио у Беч да би избегао освету београдског везира. Из Беча се вратио 1859, у доба друге владавине кнеза Милоша.

Не зна се тачно где је сахрањен, али се претпоставља да би то могло бити у Земуну или у Бечу.

ЛИТЕРАТУРА: Милица Михаиловић: *Две стотине година породице Хајим-Давичо у Београду*, Зборник ЛИМ 6, 249-275; *Како је Давид Хајим Давичо спасао кнеза Милоша*, Билтен СЈОЈ, бр. 6, Београд 1957, 24.

А.
Рафаиловић

Хајош (Шиф), Јулије, трговац (Нови Сад, 1872
Нови Сад, 1942)

Отац Аврам Шиф, мајка Ружа-Роза, рођена
Шефер, домаћица.

Био је власник радње за промет и позајмљивање јуте и јутаних врећа, поњава и канапа „Аврам Шиф” у Новом Саду, у Футошкој улици 4.

Са групом имућних Јевреја, обновио је рад друштва *Јеврејско уточиште за старе и сирочад*, основаног 20. маја 1879. Када је Јулије Хајош, 27. априла 1930. преузео положај пословног председника Друштва, почело је да се ради на изградњи зграде тог друштва.

Пројектовање зграде је поверено младом архитекти Николи Хандлеру. Камен темељац је положен 13. јуна 1931. године. Нови дом је био предвиђен за боравак 50-60 штићеника, а имао је све пратеће просторије, амбуланту и храм. Зграда је завршена 18. септембра 1932, а отворена 2. фебруара 1933. године. Други део зграде, за сирочад, отворен је 1938.

Одликован је Орденом Св.Саве 4. и 5. реда. Био је члан ложе Бнеи Берит „Др Соломон Алакалај”. Цела породица је страдала у новосадској Рацији, 23. јануара 1942. Једини који је преживео био је син Јоје, композитор филмске музике, који је живео у Паризу са женом и две кћерке.

Литература: Павле Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад, 2009; *Енциклопедија Новог Сада*, том 30, Нови Сад, 2009.

П. Шосбергер

Хан, Рубен, лекар, професор универзитета (Загреб, 26. III 1946 / Београд, 25. XI 2008)

Отац Стјепан, мајка Верена, рођ. Манч.

Дипломирао је 1970. на Медицинском факултету у Београду. На истом факултету магистрирао је 1979, а докторирао 1984. са темом: *Слободни тироксин -методолошки аспекти одређивања нивоа и физиолошки значај*. Специјализовао јенуклеарну медицину на Медицинском факултету у Београду и на *Middlesex Hospital Medical School* у Лондону.

Радио је као лекар у Заводу за хипертиреозе на Златибору (1972-1975), затим је био начелник I одељења у Институту за нуклеарну медицину КЦС. У неколико наврата боравио је на усавршавању у Великој Британији (1979-1980; 1984-1985; 1991). На Медицинском факултету у Београду изабран је за асистента 1975, доцента 1985, ванредног професора 1991, редовног професора и продекана 2001. Др Хан је био члан Катедре за нуклеарну медицину и истовремено је руководио одељењем за наставу на енглеском језику. Радио је и као предавач Института за нуклеарне науке Винча. Његова ужа специјализација била је ендокринологија.

Био је председник Републичке комисије за превенцију поремећаја изазваних јодним дефицитом (од 2003), експерт Међународне агенције за атомску енергију, члан СЛД, председник секције СЛД за нуклеарну медицину, председник Југословенско-британског друштва за науку и културу, члан Удружења за нуклеарну медицину Велике Британије.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: Група аутора, *Основи нуклеарне медицине*, Београд 1994³; Јован Р. Синадиновић, Рубен Хан, *Дефицит јода ендемска гушавост и јодна профилакса*, Београд 1995; Јуриј Вучина, Рубен Хан, *Примена радионуклида у терапији*, Медицински преглед, 54, 5-6, 2001, 245-250; Група аутора, *Нуклеарна медицина: уџбеник за студенте медицине*, Београд 2009.

ЛИТЕРАТУРА: *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд, Торонто 2005, 894– 895; *Медицински факултет Универзитета у Београду*, Београд 1990, 55.

ФОТОГРАФИЈА: Документација Медицинског факултета

Хандлер, Сигмунд -Жига, адвокат, новинар, писац, јавни и културни радник, (Нови Сад, 1879 - Будимпешта 1944)

Правни факултет завршио је у Будимпешти. Као резервни официр Аустроугарске војске, током Првог светског рата пао је у Русији у заробљеништво. По повратку у Нови Сад, отворио је адвокатску канцеларију.

Један је од оснивача, а касније и потпредседник ционистичког друштва *Савез народних Јевреја*. Оснивач је спортског клуба „Јуда Макаби“ 1920, покретач листа „Jüdische Volksblatt“ 1921, оснивач и издавач књижевног часописа „Ха Иври“ 1923. Био је међу оснивачима „Енглеског клуба“.

Његова супруга Ружа са синовима убијена је у новосадској Рацији. Сигмунд је убијен 1944. године у Будимпешти.

Литература: Павле Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад, 2009.

П.Шосбергер

Д. Шаренац

Хиршл, Шимон, велетрговац, јеврејски судија (Iudex iudaeorum), (Петроварадин, 1764 - Нови Сад, 1846)

Године 1790. јеизабран за јеврејског судију (Judenrichter), што је, са краћим прекидима, био до 1843. Важио је за особу од великог утицаја. У документима су га називали Iudex emeritus (судија, заслужни ветеран). То звање је наследио од оца Саламона и био последњи из породице са тим звањем.

Породица Хиршл је преко сто година водила главну реч у Јеврејској општини Новог Сада. Године 1753. добила је од аустријског двора „Schutz decret“, а тиме и звање „Schutz und handelsjude“, чиме су потпали под заштиту Двора и Војске.

Уз његово име се везује оснивање прве Јеврејске болнице у Новом Саду, 1801. године, коју је финансијски помогао. Велику помоћ пружио је и при оснивању Јеврејске основне школе 1800. године, када је довео првог квалификованог учитеља, Арона-Артура Митлера. Као добротвора, помињу га и приликом грађења треће и четврте синагоге у граду. Био је члан и старешина масонске ложе „Пробитас“, у Петроварадину.

ЛИТЕРАТУРА: Мелхиор Ердухељи, *Историја Новог Сада*, Нови Сад, 1894; Мирко Радо и Јосиф Мајор, *Историја новосадских Јевреја*, Нови Сад, 1930; Павле Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад, 2009; Павле Шосбергер, *Новосадски Јевреји*, Нови Сад, 2001; Васа Стајић, *Грађа за културну историју Новог Сада*, Нови Сад, 1947.

П. Шосбергер

Хофмеистер, Бењамин, лекар, члан Управе Јеврејске општине

Око 1860. године почео је са приватном лекарском праксом у Новом Саду. На основу стручних квалитета, 28. јуна 1867. постављен је за градског „подфизика“. Исте године, јеврејске вероисповедне богоштовне општине су подељене у седам рејона, а Нови Сад је припао рејону у Баји. За делегата Скупштине у Баји, испред новосадске јеврејске заједнице, изабран је 7. новембра 1869, када је изабран и за председника те скупштине. На том месту остао је до 1874.

ЛИТЕРАТУРА: Мирко Радо и Јосиф Мајор, *Историја новосадских Јевреја*, Нови Сад, 1930.

П. Шосбергер

Цаперт, Леополд, лекар, (Будимпешта, 1812 -?)

Дипломирао је медицину у Будимпешти, 1833. године. У Новом Саду је радио од 1836. године.

После бомбардовања града, 1849, када је Јеврејска болница изгорела, управник-командант тврђаве пуковник Киш поставио га је за управника једине преостале, православне болнице.

Литература:

Новосадски Јевреји 2, Павле Шосбергер, Нови Сад, 2001

П. Шосбергер

Челебоновић (Коен), Јаков, адвокат, председник Београдске сефардске општине (Видин, 8. I 1868 - Београд 22. XII 1950)

Отац Мордехај, мајка Нијама.

Као најмлађе дете у сиромашној породици Коен, био је послат у Београд код тетке да би се школовао. Завршио је Школу код Саборне цркве и Прву мушку гимназију. Као стипендиста Текелијанума, студирао је право у Будимпешти и Бечу. Докторирао је у Цириху током Првог светског рата (1917).

Успешно се бавио адвокатуром. Заступао је племићку породицу Турн и Таксис (Turng und Taxis) у спору са Краљевином СХС. Од хонорара добијеног у том процесу подигао је *Палату Челебоновић*, у којој се данас налази Музеј примењене уметности. Палата је грађена од 1927. до 1929. по пројекту Стевана Белића, Никола Краснов је осмислио фасаду, а унутрашњу декорацију радио је Нерегар.

Сем адвокатуром, бавио се и финансијским пословима. Један је одоснивача банке „Меркур“, која је настала претварањем ранијег истоименог осигуравајућег друштва у банку. Био је задругар и председник кредитне задруге „Рад и штедња“, основане фебруара 1933.

Учествовао је у раду и помагао рад бројних јеврејских друштава и организација. Један је од оснивача *Друштва за потпомагање ради изучавања заната, вештина и виших академских наука овде и на страни -Потпоре* (1897). Био је међу великим добротворима споменика *Браниоцима Београда*.

У Београдској сефардској јеврејској општини био је потпредседник од 1909, а председник од 1932. до 1935. Све до избијања Другог светског рата, био је на челу листе у изборима за општинску управу. Са Аврамом Левићем је стајао на челу антиционистичког покрета. Они су сматрали да се не треба окретати ционистичким идејама, већ да код својих сународника, из крајева преко Саве, Дунава и Дрине, треба будити и развијати југословенску националну свест. Био је Члан Народне радикалне странке.

После напада на Југославију, са породицом је отишао у Црну Гору, у Петровац. Убрзо су прешли у Сплит, одакле су отишли у Фиренцу, где су били до пада Италије. Након тога су се пребацили у Швајцарску, у којој су сачекали крај рата. По ослобођењу, вратио се у Београд.

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ИЗВОРИ: Jacob Kohen Celebonovits, *Das Kontokorrentrecht*, Zürich 1917; ИАБ, ф. 1027, Књига записника са седница Управног одбора и Средишне управе Удружења резервних официра и ратника, Записник са седнице Управног одбора Средишње управе (14. 07. 1929), ст. 115.

ЛИТЕРАТУРА: *Смрт Др. Јакова Челебоновића*, ЈПР год 1. бр. 7 (1950), 18; Давид Тајтацк, *Београдски Јевреји и њихова занимања до II светског рата*, (у рукопису) 116-117; Даница Милић, *Учешће Јевреја у банкарству Србије до I светског рата*, Зборник ЈИМ 6, Београд 1992, 176; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 51-52, 65-67, 95, 114-115, 146; Жени Лебл, *До „коначног решења“ Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 164, 166-167, 201; Милан Кољанин, *Јевреји и антисемитизам у Краљевини Југославији 1918-1941*, Београд 2008, 103, 269; *О згради* <http://www.mpu.rs/> (23. 03. 2011).

ФОТОГРАФИЈА: породични албум

А.
Рафаиловић

Шаламон, Тибор, дерматовенеролог, професор универзитета (Зрењанин, 7. III 1914 -Загреб, 6. III 1995) Отац Самуел, златар и сајџија, мајка Адела, рођ. Принц.

Основну школу и гимназију завршио је у родном граду. У исто време похађао је музичку школу, одсек виолине. Уписао је Медицински факултет у Загребу, на којем је дипломирао 1937.

Специјализацију из дерматовенерологије започео је у Загребу, на дерматовенеролошком одељењу Болнице милосрдних сестара, наставио у Паризу, у болници Сант Луј (Saint-Louis), а завршио на Дерматовенеролошкој клиници у Београду, где је 1948. положио специјалистички испит. Као припадник Југословенске војске, заробљен је у Априлском рату и до фебруара 1945. био је у ратном заробљеништву. Радио је као лекар руских заробљеника. После ратардио је у Иванграду (Беране) на сузбијању ендемског сифилиса, а потом је био лекар на Цетињу иу Титограду (Подгорица). У јануару 1953. прешао је у Бањалуку где је организовао антимикотичну службу ирадио на сузбијању пелагре у Босанској Крајини.

Хабилитовао је за доцента 1959. ирадио на Дерматовенеролошкој клиници Медицинског факултета у Сарајеву. Усавршавао се 1961. у Цириху, а јуна 1964. одбранио је докторску тезу на Медицинском факултету у Сарајеву. У октобру исте године изабран је за ванредног професора. Звање редовног професора стекао је 1970, а после смрти проф. Флегера постао је шеф Дерматовенеролошке клинике у Сарајеву. Пензионисан је новембра 1979. После пензионисања руководио је наставом из предмета дерматовенерологија на Медицинском факултету у Сарајеву. Предавао је студентима стоматологије, а од 1975. био је консултант на Клиници за болести уста Стоматолошког факултета. Поводом 70-годишњице живота, у *Стоматолошком вјеснику* наведено је (Б. Топић) „да је био омиљен у круговима стоматолога. Полиглота. Пратио је дерматовенеролошке научне трендове, ерудита у конципирању научних програма дерматовенерологије, искусни клиничар са осећањем за суштину патолошког идентитета у дерматовенерологији, личност високог професионалног критеријума“. Напустио је Сарајево 1992. са супругом Гретом и преселио се у Загреб где му је живео син јединац са породицом. Преминуо је четири месеца после смрти супруге.

Објавио је више од двеста радова у домаћим и иностраним стручним часописима. Радови се у већој мери баве клиничко-генетичким проблемима кожних болести, посебно наследном Палмоплантарном

кератозом. Био је међу најбољим познаваоцима меледа болести, коју је изучавао и електронском микроскопијом. Последњих година свог професионалног рада посветио се проучавању кожних промена код особа са малигним болестима унутрашњих органа.

БИБЛИОГРАФИЈА: из обимног опуса издвојене су само две књиге, поглавља у књизи, једна књига где се наводи Шаламон синдром и три чланка.

ДЕЈЛА: *Diabetes mellitus i kožne bolesti*, Sarajevo 1973 (са Lazović-Теравас О.); *Tumori unutrašnjih organa i kožne bolesti*, Sarajevo 1977.

ПОГЛАВЉА У КЊИЗИ: Hornstein O. P., Hindeiker M., Schönfeld J. (уредници): *Neue Entwicklungen in Der Dermatologie Genodermatosen -Heilungstendenzen und „Spontanheilung“*, 18-27; *Erblich bedingte Hypotrichosen, Alopecien und Dystrichosen bei genetischen Syndromen ausser Genodermatosen*, 28-43. Band 6, Springer Berlin, Heidelberg, New York, London, Paris, Tokyo, Hong Kong, Barcelona 1990.

Једна од књига где се наводи Шаламон синдром: Witkowski R., Prokop O., Ullrich E., *Wörterbuch für die genetische Familienberatung, Ätiopathogene von Syndromen und Missbildungen*. Band 1: 715, 828-829. Band 2: 423.

ЧЛАНЦИ: *Regression and Disappearance of Clinical Symptoms in Some Cases of Genodermatoses*, *Dermatology*, Vol. (1993) 186/4: 245-247; *Über eine Familie mit recessiver Kraushaarigkeit, Hyptrichose und anderen Anomalien*, *Hautarzt* (1963) 14: 540-544; *Versuch einer Klasifizierung der paraneoplastischen Dermatosen vom pathogenetischen Standtpunkt aus*, *Dermatologische Monatsschrift*. Band 161 (1975) Heft 9: 710-716.

ЛИТЕРАТУРА: Шнајдер У. В., (Schnyder U. W.), *In Memoriam. Hautarzt*, 1996, 47, 69; Топић Б., *У поводу 70 година живота проф. др Тибора Шаламона*, *Стоматолошки вјесник*, 3-4, 1984, 99.

Т. Ковач

Шварц, Петар, лекар, јеврејски јавни радник
(Шандорфалва, Мађарска, 1890 - Загреб, 1981)

Отац Самуило, мајка Роза.

Гимназију је завршио у Нађвараду ана Медицинском факултету у Будимпешти дипломирао је 1917. године. Мобилисан је 1919. у Мађарску црвену гарду. После доласка Хортија на власт, 1920. преселио се у Нови Сад.

Доласком у Нови Сад постављен је за управника Хигијенског завода. Докторирао јеу Берлину и био члан вишемедицинских институција у свету. Објавио је бројне стручне радове из области бактериологије и серологије. Од 1934. држао је приватну лабораторију. Предавао је у Будимпешти, Бечу, Цириху, Минхену, Берлину, Риму, Њујорку и Лондону.

За време Другог светског рата, 1942. отишао је у Палестину и у енглеској војсци био лекар, асупруга Корнелија (Паника) медицинска сестра. Вратио се у Југославију 1944. и ступио у ЈНА. Био јеуправник Станице за трансфузију крви при СОВШ -касније Бактериолошке лабораторије у Новом Саду. Демобилисан је у чину мајора.

Био је један од зачетника спортског мачевања у граду и дуже време потпредседник спортског клуба „Јуда Макаби“. Као члан државне репрезентације учествовао је на Олимпијади у Амстердаму, 1924. године. Тридесетих година био је члан управе Јеврејског дома за старе и сирочад, члан управе Општине и од 1952. до 1961. њен председник.

Добитник је Златне дипломе, 1967.
Медицинског факултета у Будимпешти.

ЛИТЕРАТУРА: *Зборник чланака*, Павле Шосбергер, Нови Сад, 2009.

П. Шосбергер

Шварц, Рикард (Дундо), музичар (Загреб, 1897
-Јасеновац, 1942)

Био је професор и помоћник директора београдске Музичке школе „Станковић“ (1926-1937). Истовремено је дириговао са Алфредом Пардесом и Јосифом Рајхенићем. Од 1937. до 1941. био је директор Музичке школе „Исидор Бајић“ у Новом Саду. Дириговао је хором и оркестром Народног позоришта Дунавске бановине у Новом Саду. Између 1922. и 1926. био је диригент Осијечке опере и Филхармоније, и Сплитског казалишта.

У Новом Саду је формирао и водио Јеврејски камерни оркестар.

У време окупације, покушао је да се склони у Загреб, али су га усташке власти одвеле у Јасеновац где је убијен.

ЛИТЕРАТУРА: *Архива*, рукопис, Павле Шосбергер

П. Шосбергер

Шенбергер, Геза, музичар (Нови Сад, 1908 - Украјина, 1943)

Отац Хенрик, трговац, мајка Јелена.

Матурирао је у Мушкој гимназији у Новом Саду, 1926. Као изразит баритон, похађао је студије музике у Берлину и Бечу.

Учествовао је у оснивању опере Српског народног позоришта (тада Дунавске бановине), 1940. Појављивао се под уметничким именом Саша Грегор. Предавао је певање и клавир у Музичкој школи „Исидор Бајић“.

На сцени Позоришта Дунавске бановине певао је улоге Семпонија у комичној опери Ј. Хајдна *Апотекар*, Шубертовој оперети *Три девојчице* и Де Шамплотереа у популарној оперети *Мамзел Нитуш*. Наступао је у Новом Саду, Београду и Загребу, као и у Немачкој, Аустрији и Швајцарској. У Јеврејској општини у Новом Саду одржао је више концерата.

Убијен је у радној чети 105/11 у Украјини, 1943.

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад 2009.

П. Шосбергер

Шефер, Ђорђе, лекар (Суботица, 6. III 1926 -Суботица, 23. VIII 1972)

Основно и средње образовање стекао је у Суботици, адиплому Медицинског факултета на Свеучилишту у Загребу, 1952. Специјализирао је фтизиологију у Београду, а звање специјалисте стекао је 1957. Уз подршку начелника Фтизиолошког одељења, организовао је и руководио специјалном бактериолошком лабораторијом за узгајање и идентификацију Коховог бацила у спутуму и другим телесним течностима. То је била прва лабораторија такве врсте и намене у Војводини. Године 1964. др Шефер је именован за начелника Фтизиолошког одељења.

ДЕЛА: А. Милко, Ђ. Шефер, Е. Сатлер, К. Хорват, Пропратна неспецифична обољења туберкулозних болести старијих од 50 година (Зборник резимеа) V интернистички дани: 20 година Подружнице СЛД у Суботици, Суботица, 9-12. јун 1965; Ђ. Шефер, Е. Сатлер, *Нека наша запажања у вези настанка хроничних туберкулозних болесника*, Медицински преглед, год. 15, бр. 6, 1962, 295-297; Ђ. Шефер,

Савремено гледање на терапију хроничних неспецифичних обољења плућа, зборник радова, Суботица 1970, 9-13.

ЛИТЕРАТУРА: Др Емил Либман, *Грађа за медицинску библиографију Суботице (1828-2005)*, Суботица 2008; др Емил Либман, *Допринос суботичких лекара -Јевреја здравственој служби града током XIX и XX века*, Ех Pannonia, 12-13, Суботица 2009, 33-42.

А. Дарваш

Шосбергер, Вера, пијаниста (Нови Сад, ? -Нови Сад, 1972)

Јеврејску основну школу и гимназију завршила је у Новом Саду а Музичку академију у класи проф. Михаила Вукдраговића, у Београду. Усавршавала се у Загребу, у Швајцарској и повремено у Паризу.

Била је слободан уметник, држала је концерте у земљи и иностранству. Једно време је предавала у Музичкој школи.

ЛИТЕРАТУРА: *Архива*, рукопис, Павле Шосбергер; *Енциклопедија Новог Сада*, том 30, Нови Сад 2009.

П. Шосбергер

Шосбергер, Еуген, трговац (Нови Сад, 1891 -Нови Сад, 1957)

Отац Адолф, мајка Гизеле, рођене Феитх, из Будимпеште.

Завршио је гимназију и трговачку академију у Новом Саду. Војску је служио као кадет-аспирант у “Царским ловцима” у Бечу. По повратку из заробљеништва почео је да ради код оца.

Успешно је водио фирму „Адолф Шосбергер“, основану 1904.године. Фирма је била велетрговина колонијалном робом, са званичним називом ”Агентура и комисиона радња”, а радила је у Војводини и Славонији и неким деловима Србије. Водила је и заступства угледних кућа из света.

Са породицом -имао је две ћерке -преживео је Рацију у Новом Саду. Недуго потом отишли су у Будимпешту. Када је припреман транспорт групе др Кастнера, депортовани суу Берген Белзен, одакле су пребачени возом у Швајцарску где су живели у конфинацији до краја рата. Вратили су се у Нови Сад, августа 1945.године.

Након повратка радио је као приватник, а потом у предузећу „Југокамомила“. Био је члан масонске ложе „М. Стратимировић” у Новом Саду

ЛИТЕРАТУРА: *Архива*, рукопис, Павле Шосбергер

П. Шосбергер

Шосбергер, Паула р. Фајт, јеврејски културни радник, добротвор (Будимпешта, 1895 -Нови Сад, 23. јануара 1942.)

Јеврејску основну школу, Високу школу грађевинске технике и Педагогију-одсек за предшколску децу завршила је у Будимпешти.

За време Првог светског рата радила је као медицинска сестра-добровољац, за шта је добила Златну значку са круном.

После удаје за Јосипа Шосбергера,1919. долази у Нови Сад где се брзо уклапа у јеврејски јавни рад. Оснива Јеврејско забавиште, главни је организатор свих културних догађања у новосадској заједници. Организовала јечајанке Женског друштва по домовима чланица, зване „Снежне грудве“. Спремала је приредбе за децу и одрасле, балове, другарске вечери. Писала је текстове, режирала представе, радила сценографију и костимографију за дечје представе „Сан у шуми“, „Јадранска ноћ“. „Дечји конгрес“ и друге.

Тридесетих година прошлог века, након што је положила државни испит и нострификовала диплому, основала је Јеврејско забавиште. Прво је почело да ради у приватним просторијама да би се касније, 1935. прешло у Јеврејски културни дом. Забавиште је стекло добар глас па су родитељи из других конфесија у граду ту уписивала своју децу.

Бавила се и музиком и сликањем, обрађивала је дрво. Организовала је слање хране невољницима у Аустрији и Чехословачкој и за то организовала Одбор за помоћ. Отворила је канцеларију за помоћ и посредовање у налажењу посла.

Страдала је 23. јануара 1942. годинеу новосадској Рацији, заједно са мужем Јоком (53) и сином Додиком (16).

Град Нови Сад је 28. септембра 2009. године донео одлуку да једна улица у граду добије име по Паули Шосбергер.

ЛИТЕРАТУРА: *Зборник чланака*, Павле Шосбергер, Нови Сад, 2009

П. Шосбергер

Штајнер, Алфред, лекар, максилофацијални хирург, професор Медицинског факултета Универзитета у Београду, начелник ВМА (Славонска Пожега, 16. X 1910 - Београд, 13. XI 1990).

Отац Самуел, мајка Селестина, рођ. Шпицер. Основну школу (1917-1921) и реалну гимназију (1921-1929) завршио је у Славонској Пожеги. На медицинском факултету у Загребу дипломирао је 1936, а специјализацију из области стоматологије завршио је у Београду (1940). Од 1940. до 1941. радио је као приватни стоматолог у Славонској Пожеги и Загребу.

У војску Краљевине Југославије, санитетску чету војне болнице V армијске области, регрутован је 1936. Завршио је школу за резервне официре (1936-1937) и положио, јула 1937, испит за резервног официра у Главној војној болници. Чин резервног санитетског потпоручника добио је децембра 1938. Усмену заклетву положио је октобра 1936, а писмену јануара 1939. у Загребачком војном округу.

Чин каплара добио је априла 1937, поднаредника јуна 1937, наредника маја 1938. и потпоручника Војске Краљевине Југославије децембра 1938.

Почетак рата затекао га је на месту стоматолога у служби 41. пука. До краја 1941. године наставио је да ради у Славонској Пожеги. Током 1942. радио је као лекар у Завидовићима и Жепчу. Партизанима је приступио децембра 1942, као добровољац. До краја рата радио је као лекар у војној болници у Петровој гори, био управник збега у Врелу Мрежице, референт санитета 6. пролетерске дивизије и 1. пролетерског корпуса и заменик начелника санитета при 1. пролетерском корпусу.

По завршетку рата, октобра 1945. завршио је специјализацију чељуске хирургије на Стоматолошкој клиници у Загребу. До почетка 1946. радио је као управник болнице пластичне хирургије Главне војне болнице у Београду. Током 1947. завршио је усавршавање на Хируршкој клиници у Љубљани и Оториноларинголошкој клиници у Загребу. Од маја 1947. радио је при стоматолошком одељењу Главне војне болнице у Београду. За начелника стоматологије на ВМА именован је 1950, а од 1954. до 1957. вршио је и функцију начелника одељења за виличну хирургију. Током 1953/4. био је на једногодишњем усавршавању у иностранству. Од 1961. до 1967. вршио је функцију начелника ВМА. Пензионисан је децембра 1967.

Био је носилац Партизанске звезде другог степена (1944), Ордена за војне заслуге (1954), Ордена Народне армије (1960) и Ордена за храброст (1961).

Чин капетана и мајора добио је 1943, а потпуковника 1948. Пензионисан је у чину пуковника, који је добио 1952.

Изабран је у звање доцента за предмет Чељусна хирургија на Медицинском факултету у Београду (1959). За ванредног професора изабран је 1964. После пензионисања наставио је хонорарно да ради на Медицинском факултету у Осијеку.

ИЗВОРИ: МО, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података; АВ, Персонални досије др Алфреда Штајнера.

ЛИТЕРАТУРА: Проф. др Алфред Штајнер, Јеврејски преглед 7-12 (1990), 62-63; Јаша Романо, Југословенски Јевреји 1941–1945, жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата, Београд 1980, 491.

М. Радовановић

Штајниц, Тибор, новинар (Бачка Топола, 9. VIII 1913 -Нови Сад, 23. XI 1992)

Отац Ђула, адвокат, мајка Марија, рођ. Рот. Гимназију језавршио у Новом Саду. Након тога завршио је двогодишњи течај француског језика у Стразбуру, 1932. Студирао је правне науке у Суботици и Загребу, где је дипломирао 1938. Пред рат је био на пракси у једној новосадској адвокатској канцеларији. Као студент припадао је левичарском покрету. У Суботици јеписао за левичарски мађарски лист *Хид*, под псеудонимом Тибор Кесеги и Селеш.

Припадник НОП био је од 1941. Након провале у Покрету 1942. био је ухапшен од стране мађарских фашиста и осуђен на робију. До 1944. био је заточен у мађарском затвору Шаторалјауђељу, а затим је био одведен у радну чету на Карпатима, где је дочекао крај рата.

Након рата радио је у Београду у спољнополитичкој установи затвореног типа. Место у амбасади Југославије у Француској је одбио из породичних разлога. Затим је именован за заменика јавног тужиоца Војводине, где се кратко задржао.

Од 1947. био је присутан у новинарству. Прво као главни уредник недељника *7 nap* (1947-1953). Када се лист преселио у Суботицу, једно време је путовао из Новог Сада да би помогао уредништву. Потом је постао директор листа *Magyar Szó*, а истовремено се нашао и на челу одбора за изградњу новинарско-издавачке палате *Форум*. Након оснивања *Форума* налазио се на месту главног уредника од 1957. до 1963. Тај период је обележен повећањем продукције дела на мађарском језику и снажном увозно-извозном делатношћу штампаних публикација. Новинарству се вратио као уредник спољнополитичке рубрике *Magyar Szó*-а (1965-1974), након чега одлази у пензију.

Одликован је Орденом рада са златним венцем (1965). Добио је *Награду за животно дело већа новинара Војводине* (1977) и *Повељу града Новог Сада* (1994).

ЛИТЕРАТУРА: *Штајниц Тибор*, у: Енциклопедија Новог Сада XXX, Нови Сад 2009, 549; Јаша Романо, *Јевреји Југославије: 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 48, 492.

А. Рафаиловић

Штајнфелд, Шандор, лекар (Суботица, 5. XI 1905 - Суботица 24. VI 1972)

Ниже и средње образовање стекао је у Суботици. Године 1923. уписао се на Медицински факултет Универзитета у Београду. Дипломирао је 1938. године. Током студентских година, у више наврата је хапшен, удаљаван са факултета и кажњаван од стране суда због учешћа у радничком покрету.

До 1941 године службовао је у Дому народног здравља и Градској болници у Суботици, а затим је отишао у Нови Сад и радио у једном приватном санаторијуму. Почетком Другог светског рата је мобилисан, заробљен и, 1945, ослобођен из заробљеништва у Немачкој. Једно време радио је у болници за заробљенике, али се убрзо вратио у Суботицу.

По повратку у родни град, руководио је Санитарно-епидемиолошком станицом. Изабран је за помоћника у Повереништву за народно здравље при Окружном народном одбору. Обновио је са колегама рад секције лекара при синдикату здравствених радника у Суботици (касније подружница СЛД). Изабран је за првог секретара. Помогао је формирање градске дежурне службе лекара.

Др Штајнфелд се бавио и публицистиком. Био је помоћник главног уредника дневног листа на мађарском језику „Мађар со“ (*Magyar szó*). Превео је један број дела Крлеже и Манојловића на мађарски језик. Још као ученик средње школе и студент писао је и објављивао песме и мање књижевне радове. Године 1948. почео је да ради у Главној покрајинској болници у Новом Саду, где се специјализирао за лечење кожно-венеричних болести. Испит специјалности положио је на Медицинском факултету у Београду. По повратку у Суботицу именован је за начелника одељења за кожновенеричне болести. Учествовао је на стручним састанцима у земљи и иностранству и бавио историјом медицине

Др Штајнфелд спада међу прве здравствене раднике који су сагледали значај здравственог васпитања омладине. Одржао је велики број предавања и написао велики број реферата везаних за превенцију сексуалних обољења. Написао је на ту тему и више књига, често под псеудонимом Никола Палић. Додељено му је звање „примариус“ 1961. године, а пензионисан је 1967. године. После пензионисања је наставио рад.

БИБЛИОГРАФИЈА: Штајнфелд Шандор, *Досадашња наша искуства са пеницилином код деце*

са конгениталним сифилисом, Мед. преглед 1951, 4 (9-10): 92; Штајнфелд Ш, Истраживање ендемског сифилиса међу колонистима из Босне и Херцеговине у оачком, кулском, новосадском и старопазовачком срезу. Мед. прегл. 1951, 4 (11-12): 224; Штајнфелд Ш, Резултати лечења сифилистичара на кожновенеричном одељењу Главне покрајинске болнице. Мед. прегл., 1952., 5 (13-15): 171; Штајнфелд Ш. (псеудоним Никола Палић), Табор Владимир. Драги сине... (проблеми полног живота наше омладине. Суботица, 1957; Steinfeld S. (Palics M) Négyszemközt az orvossal. Novi Sad. 1959; Штајнфелд Ш. (Н.Палић). Полни живот. Нови Сад, 1966; Штајнфелд Ш. *Проституција у Суботици*. Зборник радова I Научног састанка Друштва за историју здравствене културе Југославије -Секција за Војводину, Суботица, 1969: 69-76.

ЛИТЕРАТУРА: Емил Либман, *Истакнути лекари Суботице (1792-1992)*, Историјски архив, Суботица, 2003.

А. Дарваш

.....